

SENAI PAMESTA, IŠ NAUJO ATRASTA: ŠLIKTINĖS LOBIAI

ŽILVINAS MONTVYDAS

Straipsnyje analizuojamos dviejų geležies amžiaus lobių, aptiktų Skuodo r., Šliktinės kaime, radimo aplinkybės. Šie atsitiktinai rasti, menkai tyrinėti ir istoriografijoje fragmentiškai minimi lobiai siejami su aukojimo vandenyje ritualu, o jų radimvietė tyrinėtojų vadinama aukojimo vieta. Lobiai yra išblaškyti po skirtingus Lietuvos muziejus, dalis dirbinių yra dingę, tad straipsnyje analizuojama archyvinė medžiaga ir šaltiniai, galintys padėti atkurti dirbinių padėtį žemėje, jų radimo ir dingimo aplinkybes. Atkūrus lobių radimo aplinkybes ir jas susiejus su Skuodo ir Šiaulių „Aušros“ muziejuose saugomais radiniais, kildinamais iš Mikytų (Notėnų sen., Skuodo r.) piliakalnio ir Barstyčių (Barstyčių sen., Skuodo r.) miestelio, buvo prieita prie išvados, kad minėtuose muziejuose saugomi radiniai yra Šliktinės lobių dalis.

Reikšminiai žodžiai: Šliktinės lobiai, vėlyvasis geležies amžius, karo grobio aukos, aukojimo vieta.

The article analyses the circumstances of the discovery of two Iron Age hoards discovered in Šliktinė village (Skuodas District). These hoards, which were found by chance, were poorly investigated, and have been fragmentally mentioned in historiography, are connected with a water sacrifice ritual, and investigators call their find spot a sacrificial site. The hoards are scattered around various Lithuanian museums and some of the artefacts have disappeared and so the article analyses those archival materials and sources, which are able to help recreate the artefacts' positions in the ground and the circumstances of their discovery and disappearance. After recreating the circumstances of the discovery of the hoards and connecting them with the finds preserved in Skuodas and Šiauliai 'Aušra' Museums that supposedly came from Mikytai hillfort (Notėnai Municipality, Skuodas District) and the town of Barstyčiai (Barstyčiai Municipality, Skuodas District), the conclusion was reached that the finds preserved in the aforementioned museums are part of the Šliktinė hoards.

Keywords: Šliktinė hoards, Late Iron Age, war booty sacrifices, sacrificial site.

ĮVADAS

1938 ir 1971 m. nedidelio Šliktinės kaimelio (Notėnų sen., Skuodo r.) pakraštyje buvo rasti du didžiausi IX–XI a. datuojamų dirbinių lobiai. Abu jie buvo rasti atsitiktinai, vykdant žemės judinimo darbus pelkėtame Šatos upelio slėnyje ir didesnio tyrinėtojų dėmesio iki šiol nesulaukė. Fragmentiški šių lobių paminėjimai archeologų darbuose ir be detalesnių tyrinėjimų iškelta bei istoriografijoje nusi-

stovėjusi intriguojanti hipotezė, kad Šliktinėje galėjo būti dirbinių aukojimo vandenyje (pelkėje?) vieta (Kulikauskienė 1958, p.119–121; Tautavičius 1972a, p.84–85; Vaitkevičius 2001, p.153–154; Bliujienė 2010, p.136–165), skatina iš naujo – plačiau ir įdėmiau – pažvelgti į šiuos lobius, jų istoriją, radimo aplinkybes, po skirtingus muziejus išblaškytus radinius.

Siekiant tai padaryti susiduriama su tam tikromis problemomis. Pirmoji iš jų gana paradoksali: abu lobius, rastus vos penkiasdešimties metrų atstumu

vienas nuo kito, šiuo metu skiria daugiau negu du šimtai kilometrų. Pirmasis saugomas Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje (toliau – VDKM), o antrasis – Kretingos muziejuje (toliau – KM). Iš šios problemos išplaukia ir antroji – lobiai vadinami skirtingais vardais. Nuo 1938 m. Kaune saugomi radiniai iki šiol vadinami „Mikytų lobiu“, Kretingoje – pavadinti „Šliktinės aukos-lobio“ vardu. Tokie faktai nesutapimai bei viename archeologiniame objekte rastų dirbinių išblaškymas po skirtingus muziejus labai apsunkina visapusišką lobių analizę ir kyla įvairių nesupratimų. Trečioji problema yra ta, kad Šliktinės archeologinėje vietoje niekuomet nebuvo atlikti detalūs archeologiniai tyrinėjimai, o patys lobiai rasti ne archeologų, bet paprastų piliečių. Lobių radėjų ir juos apklaususių žmonių užrašyti liudijimai bei devyni archeologo Adolfo Tautavičiaus 1971 m. atliktų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ataskaitos puslapiai – vieninteliai šaltiniai, leidžiantys šiek tiek detaliau atkurti lobių radimo aplinkybes bei dirbinių padėtį žemėje.

Dėl visų anksčiau išvardintų ir kitų priežasčių šiame straipsnyje atsisakoma minėtų lobių interpretavimo. Gausiai jų medžiagai, analizei ir interpretacijai reikalinga atskira publikacija, kurią straipsnio autorius planuoja parengti ateityje.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti Šliktinės lobių radimo bei dalies dirbinių dingimo aplinkybes. 2012 m. pavasarį rengdamas baigiamąjį bakalauro darbą¹ straipsnio autorius surinko duomenų apie Šliktinės lobių dirbinius, saugomus Skuodo (toliau – SM) ir Šiaulių „Aušros“ (toliau – ŠAM) muziejuose. Iki šiol šie radiniai muziejuose tebėra klaidingai priskiriami Mikytų piliakalniui ir Barstyčių miestelio apylinkėms. Pastaruosius archeologė Audronė Bliujienė (2010, p.136–165) netgi sieja su atskira aukojimo pelkėje vieta.

VDKM ir KM saugomi duomenys, Valstybės archeologijos komisijos (toliau – VAK) bylose aptartos 1938 m. lobio bei A. Tautavičiaus archeologinių

žvalgomųjų tyrimų ataskaitoje ir rajonų laikraščių straipsniuose minimos abiejų lobių radimo aplinkybės – pagrindiniai šio nedidelio tyrimo šaltiniai, kuriais siekiama patikslinti ir papildyti lietuvių archeologų darbus, skirtus Šliktinės lobiams, atskleisti, kaip jie buvo rasti ir išblaškinti.

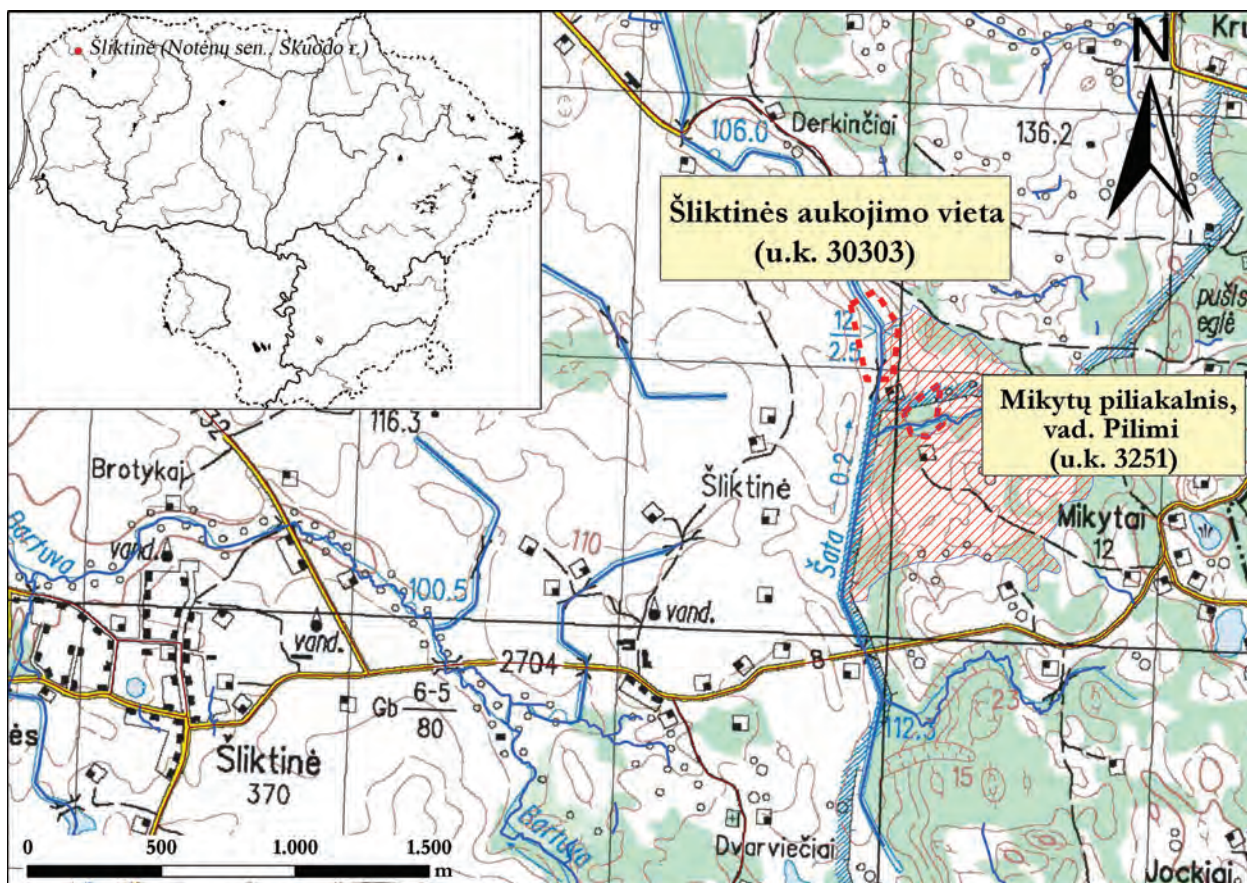
ŠLIK TINĖS ARCHEOLOGINĖ VIETA IR LOBIAI

Prieš aptariant Šliktinės lobius ir jų radimo aplinkybes būtina įdėmiau pažvelgti į radimvietę. 1971 m. Šliktinės archeologinėje vietoje vykdyti tyrimai suteikė nedaug informacijos apie vietovės paleoreljefą. Lieka neaišku, kaip aukojimo vieta atrodė tuo metu, kai į ją pateko abu lobiai. Ar tai buvo pelkė, upės vaga, o gal pieva? Be to, aptariant lobius iškyla terminijos ir pavadinimų problema – neaišku, kurią lobį kuriam kaimui priskirti ir kaip juos pavadinti. Trečia ir bene svarbiausia problema – daugiau nei penkiasdešimt metų tyrinėtojų dėmesys buvo skirtas lobių dirbiniais, bet ne jų radimo vietai. Šiame straipsnyje nepretenduojama į tikslios lobių radimo vietos lokalizavimą ir išsamų aprašymą, bet, pasitelkus istorinius žemėlapius bei archyvinis duomenis, bandoma pažinti senąją vietovės kraštovaizdį.

Šliktinės aukojimo vieta (u.k. 30303; Notėnų sen., Skuodo r.) yra 1,5 km į PR nuo Derkinčių tvenkinio, 1 km į Š nuo Šliktinės–Barstyčių kelio tilto per Šatos upelį, 0,1 km į ŠV nuo Mikytų piliakalnio, vad. Pilimi (u.k. 3251), siaurame ir giliame Šatos slėnyje (1 pav.). Archeologo L. Tamulyno pastangomis, remiantis A. Tautavičiaus tyrinėjimų duomenimis, vietovė buvo įtraukta į Kultūros vertybių registrą ir pavadinta aukojimo vieta. Šiuo metu saugoma 4,04 ha teritorija, kurioje ir buvo rasti abu lobiai.

Šliktinės lobių interpretavimas yra paremtas fragmentiniais radimvietės – Šatos upės slėnio aprašymais. Į tai, kad abu lobiai buvo rasti atliekant

¹ 2012 m. birželio mėn. Vilniaus universitete apgintas baigiamasis bakalauro darbas „Šliktinės lobiai“. Darbo vadovas – Linas Tamulynas.

1 pav. Šliktinės archeologinės vietovės lokalizacija. Ž. Montvydo brėž.

melioracijos darbus drėgname upės slėnyje, pirmoji dėmesį atkreipė Regina Volkaitė-Kulikauskienė. Žinodama tai, autorė spėjo, kad šioje vietoje telkšojo pelkės, į kurias buvo metami dirbiniai (Kulikauskienė 1958, p.119).

1971 m. A. Tautavičius (1971g, p.4) taip aprašė Šliktinės aukojimo vietą: „Ši vieta yra apie 350–400 m į šiaurės vakarus nuo Mikytų piliakalnio ir apie 250 m nuo A. Jocio sodybos į šiaurę. Šatos slėnis čia gana gilus, palyginus siauras. Jo rytinis šlaitas status, gana aukštas. Tuo tarpu vakarinis žymiai nuolaidesnis. Pelkės ruožas apie 50–60 m pločio, ji gilesnė arčiau rytinio krašto. Čia ir 1938 m. rasti radiniai“. Tai – tiksliausias ir išsamiausias XX a. 8-ojo dešimtmečio lobijų radimvietės aprašymas, sukurtas po ką tik vykdytų sovietinės melioracijos darbų.

Atsigręžus į tolimesnę praeitį vertingų duomenų apie lobijų radimo vietą galima rasti prieškariniuose žemės naudmenų aprašymuose. Žemės rūšiavimo komisijos bylose žemė, kurioje buvo rasti abu lobiai, įvardijama kaip „drėgna, apie 1 ha dydžio Šatės paupio pieva“. Taip pat minima, kad „apie 6 ha žemės (visas dešinysis paupys) labai sunkūs įdirbti: statūs skardžiai plaunami vandens“ (Kretingos 1933, l. 50–451). Susidurdamas su daugybe sunkumų dirbant tokią prastą žemę, savininkas, matyt, sumanė ją nusausinti (2 pav.). Pirmasis žemės sausinimo darbų etapas baigėsi 1938 m., kai kasant drenažo griovį buvo rastas vienas iš dviejų Šliktinės lobijų.

Senoji kartografijs – tai dar viena šaltinių grupė, padedanti geriau pažinti Šliktinės aukojimo vietą. XIX a. viduryje – XX a. išspausdinti Rusijos

2 pav. Šliktinės I (Mikytų) lobio radimo vieta 1961 m. Pirmame plane – 1938 m. iškastas melioracijos kanalas. A. Kubilo nuotr. (KPCPB, F. 41, ap. 2, Nr. 2529).

imperijos, Pirmosios Lietuvos Respublikos ir Lietuvos SSR žemėlapiai bei to meto aerofotonuotraukos suteikia nemažai informacijos apie vietovę ir jos kaitą. Patys informatyviausi tokio tipo šaltiniai yra 1949, 1984 m. M 1:25 000 ir 1982 m. M 1:10 000 topografiniai žemėlapiai bei 1958 ir 1971 m. aerofotonuotraukos, saugomos Lietuvos geologijos tarnyboje prie Aplinkos ministerijos (3–5 pav.).

1949 m. žemėlapyje Šatos slėnis ties Šliktinės ir Mikytų kaimų riba pažymėtas pelkės simboliu (3 pav.). Upės vaga tuo metu yra pačiame slėnio viduryje. 1958 m. aerofotonuotraukoje gerai matoma senoji upės vaga ir 1938 m. iškastas melioracijos kanalas (4 pav.). 1971 m. aerofotonuotrauka daryta iš karto po melioracijos darbų. Joje senosios upės vagos ir melioracijos kanalo jau nebėra, bet matyti naujoji, ištiesinta Šatos vaga-kanalas bei ką tik, maždaug prieš mėnesį (!), užkastų drenažo griovelių vietos.

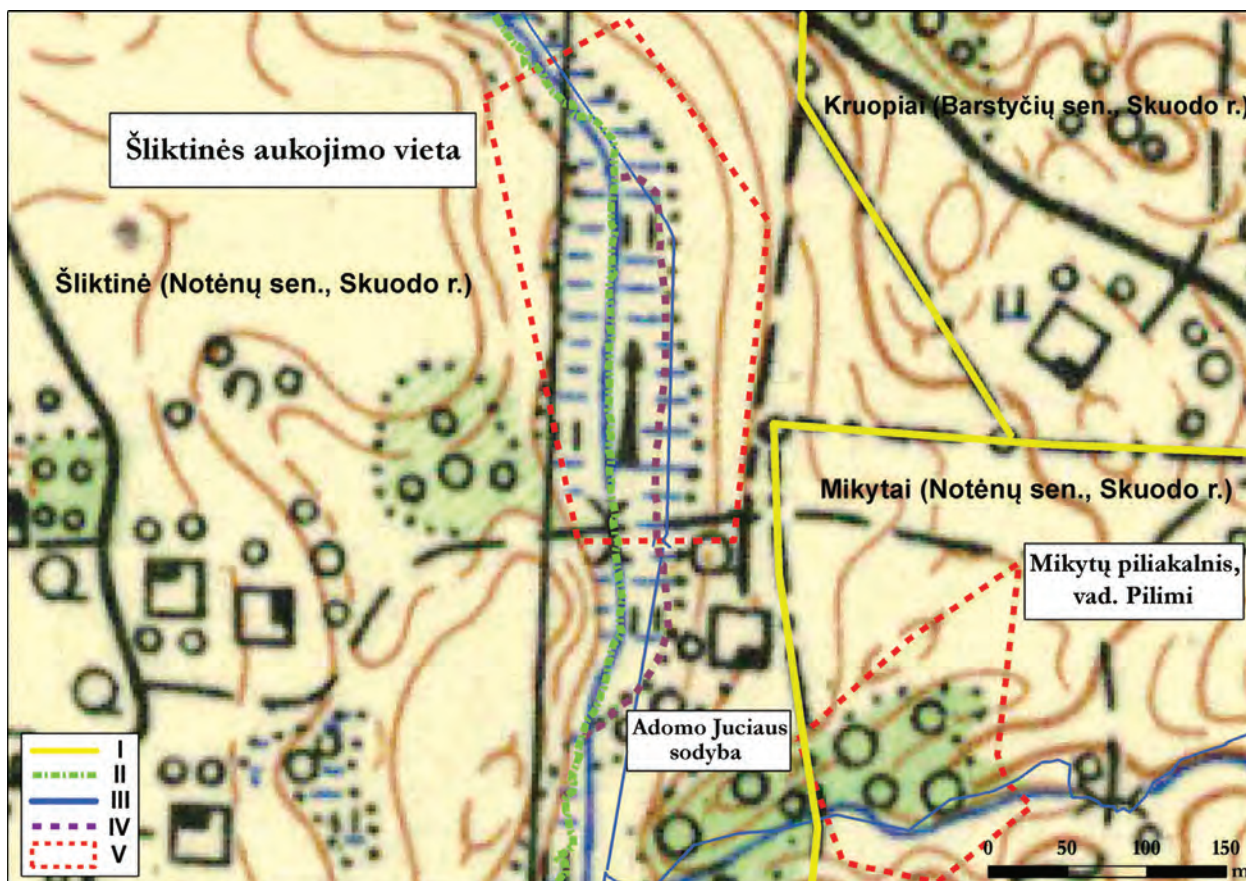
Žemėlapių, aerofotonuotraukų ir archyvinių duomenų sugretinimas patvirtina, kad Šliktinės aukojimo vietoje buvo šlapynė – nuolat arba periodiškai užmirkstanti ir užliejama teritorija (Povilaitis, Taminskas 2009, p.10). Nuo pat pirmųjų paminėjimų istoriografijoje tyrinėtojai lobių radimvietę laikė pelkėta vieta. Šatos slėnis aprašomas kaip buvusi ar

esama pelkė (Kulikauskienė 1958, p.119; Tautavičius 1971g, p.1; Vaitkevičius 1998, p.130). Teiginys, kad Šliktinės aukojimo vietoje buvo pelkė, nėra visiškai tikslus, kadangi žodis „pelkė“ reiškia „klampią vietą su stovinčiu vandeniu“ (Lietuvių 1973, p.770). Tačiau Šatos slėnio negalima vadinti pelke, kadangi upės vanduo nestovi. Vandens tėkmė, rudens ir pavasario potvyniai bei iš šlaitų ištekantys šaltiniai neleidžia vandeniui stovėti. Be to, upė yra linkusi

keisti savo vagą. Drėgna, užlieta pieva, kur buvo rasti lobiai, greičiausiai buvo Šatos senvagė, tačiau lieka neatsakyta į klausimą, kaip upė tekėjo lobių aukojimo metu – IX–XI a.

Netikslus aukojimo vietos apibūdinimas atsirado dėl nesunormintos terminijos. Žodis „pelkė“ visą XX a. Lietuvoje buvo vartojamas įvairiems šlapynių tipams apibūdinti (Povilaitis, Taminskas 2009, p.9). Tokia termino vartojimo tradicija pasiekė ir mūsų dienas, kuomet įdirbis, norminant įvairius terminus, yra daug didesnis. Šiame straipsnyje atsisakoma „pelkės“ termino apibūdinant drėgną Šatos upės slėnį, kuriame buvo rasti lobiai. Aptariant Šliktinės aukojimo vietą ar drėgnus kitų upių slėnius vartotinas terminas „šlapžemė“ – šlapia ir (ar) sezoniškai užliejama pieva (Povilaitis, Taminskas 2009, p.12).

Šliktinės ir Mikytų kaimų paribyje rastų lobių pavadinimo problemą 1966 ir 1971 m. išsprendė A. Tautavičius. 1966 m. žvalgomosios ekspedicijos ataskaitoje jis patikslino, kad Mikytų lobis rastas ne Mikytų, bet Šliktinės kaimo žemėje. 1971 m., aprašydamas abiejų lobių radimo aplinkybes bei pavadindamas juos Šliktinės I ir Šliktinės II lobiais, archeologas Šliktinės kaimo pavadinimą įvedė į mokslinę apyvartą.

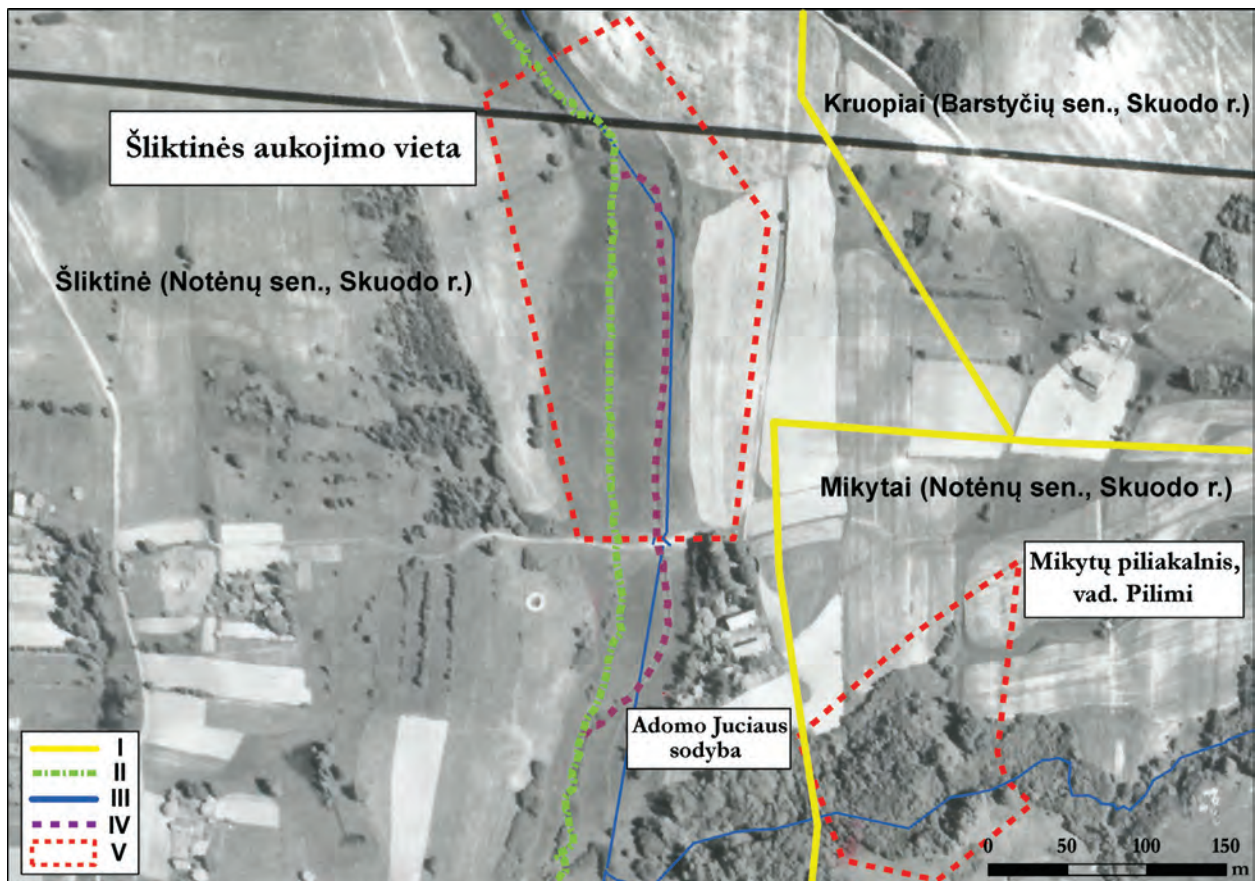
3 pav. Šliktinės aukojimo vieta 1948 m.: I – kaimų ribos, II – senoji Šatos vaga, III – naujoji Šatos vaga-kanalas, IV – 1938 m. melioracijos kanalas, V – kultūros paveldo objekto teritorija. Kartografinis pagrindas – 1949 m. sovietinis karinis topografinis žemėlapis (M 1:25 000). Ž. Montvydo brėž.

Problema galėtų būti išspręsta ir galbūt net nekeliamą, jei abu lobiai būtų saugomi tame pačiame muziejuje. Šiuo metu KM ir VDKM lobiai vadinami skirtingai. Aptariant Šliktinės lobius, historiografijoje vartojami Šliktinės (Tautavičius 1972a, p.85) ar Šliktinės I–II (Mikytų) (Bliujienė 2010, p.160) lobių pavadinimai. Kartais Šliktinės kaimo pavadinimas visai neminimas, nurodoma, kad jie rasti Mikytuose (Vaitkevičius 1994, p.107; 1998, p.131).

Valstybinio žemėtvarkos instituto archyve saugomi kolūkių žemių planai-šviesoraščiai (M 1:10 000), kuriuose pažymėtos tuometinės kaimų ribos. Išties A. Juciaus žemė, kurioje buvo rasti lobiai, patenka į Šliktinės, o ne Mikytų kaimo teritoriją, tad kalbant apie juos reikėtų vartoti Šliktinės kaimo pavadi-

nimą. Tokia terminijos problema yra gana paini ir, atrodytų, nelabai reikšminga, tačiau ji tampa svarbi aptariant abu lobius istorinio-administracinio suskirstymo fone. Sprendžiant, kuriam kaimui priskirti lobius, keliamas ne tik dirbinių radimvietės, bet ir jų priskyrimo skirtingiems valsčiams tarpukariu, skirtingiems rajonams ir apylinkėms sovietmečiu, skirtingoms apskritims, rajonams ir seniūnijoms Antrosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu klausimas.

Netikslios radimvietės įvardijimą ir pirmojo lobių pavadinimą lėmė dvi priežastys: už kelių šimtų metrų nuo Šliktinės aukojimo vietos esantis Mikytų piliakalnis, su kuriuo siejamą lobį muziejininkai pavadino Mikytų lobiu, ir į Mikytų kaimo teritoriją įsirižusi A. Juciaus žemės valda. Pastarasis faktas

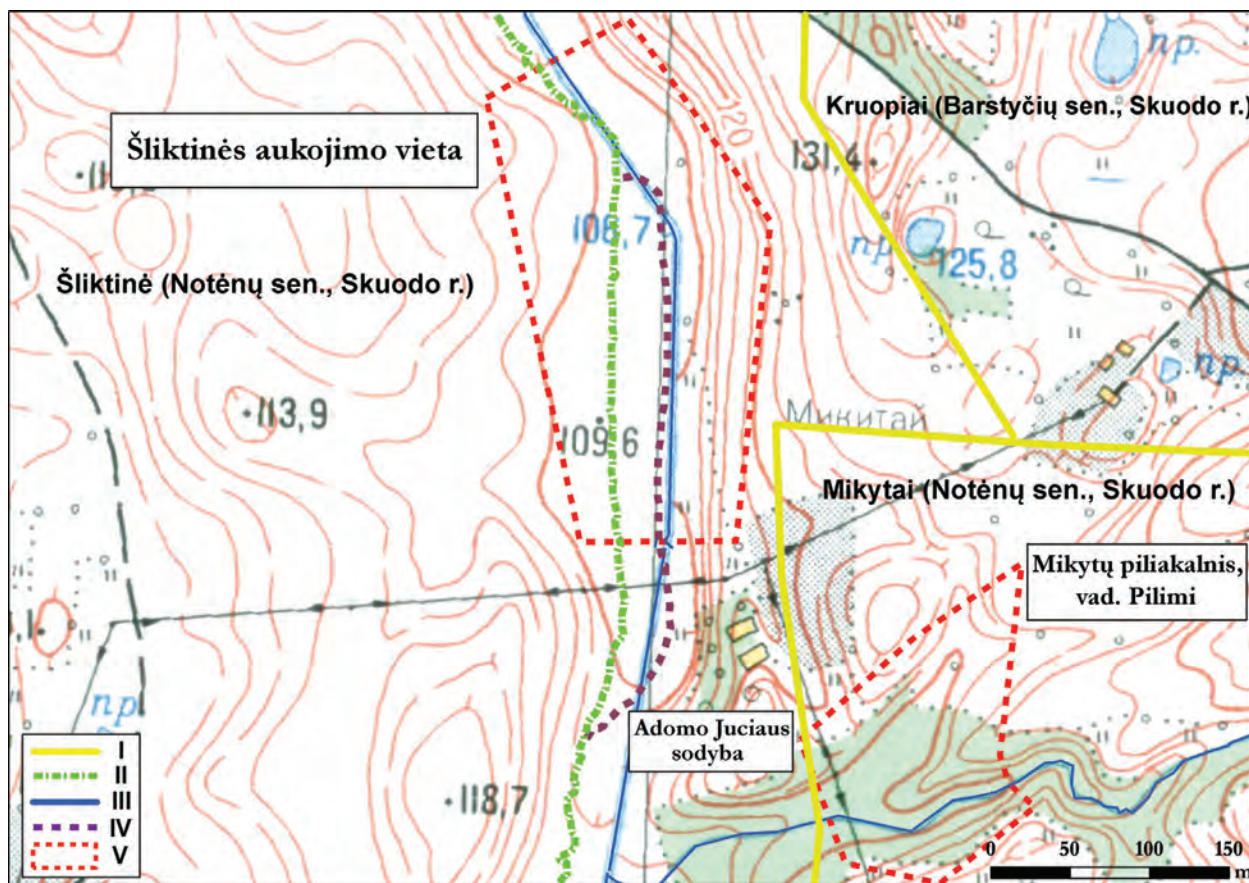
4 pav. Šliktinės aukojimo vieta: I – kaimų ribos pagal 1949 m. žemėlapi, II – senoji Šatos vaga, III – naujoji Šatos vaga-kanalas, IV – 1938 m. melioracijos kanalas, V – kultūros paveldo objekto teritorija. Kartografinis pagrindas – 1958 m. birželio mėn. aerofototrauka. Ž. Montvydo brėž.

galėtų būti įdomus tyrinėjant istorinių kaimų žemių skirstymą ir viensėdžių kūrimąsi. Atsakyti į klausimą, kaip ir kada minėta valda atsirado, šiuo metu nepakanka duomenų. 1867 m. kariniame topografiniame žemėlapyje (M 1:126 000; X-I) A. Juciaus sodyba dar nepažymėta, bet apie 1900 m. (M 1:21 000; VII-11-D) ji jau yra. Vadinasi, žemė, skirianti du kaimus, buvo dalinama XIX a. 2-ojoje pusėje.

Dabar Šliktinės ir Mikytų kaimų žemes skiria Šatos upė. 1949 m. kariniame topografiniame žemėlapyje kaimų riba pažymėta ties upės slėnio šlaitu. Neaišku, kada tiksliai ir koku pagrindu pastaroji riba buvo nustatyta, tačiau 1949 m. A. Juciaus žemė jau buvo priskirta Šliktinės kaimui (5 pav.). Atrodo, kad taip žemė buvo suskirstyta ir Pirmosios Lietu-

vos Respublikos laikotarpiu. Tokį teiginį patvirtina tarpukario rašytiniai šaltiniai (Kretingos 1933, l. 450; Valstybės 1938, l. 159).

Tęsiant istoriografijoje nusistovėjusią tradiciją ir nenorint sukelti dar daugiau neaiškumų, šiame straipsnyje lobiai vadinami Šliktinės kaimo vardu, kartu patikslinamas 1938 m. rasto lobio pavadinimas. Straipsnyje jis vadinamas Šliktinės I (Mikytų) todėl, kad žemė, kurioje šis lobis buvo rastas 1938 m., priklausė Šliktinės kaimui. Mikytų kaimo vardas lobio pavadinime paliekamas todėl, kad lobis jau daugiau nei 70 metų VDKM yra vadinamas Mikytų. Lobiai numeruojami pagal radimo metus, t.y. pirmiausia rastas vadinamas I, antrasis – Šliktinės II.

5 pav. Šliktinės aukojimo vieta 1980 m.: I – kaimų ribos pagal 1949 m. žemėlapi, II – senoji Šatos vaga, III – naujoji Šatos vaga-kana- las, IV – 1938 m. melioracijos kanalas, V – kultūros paveldo objekto teritorija. Kartografinis pagrindas – 1982 m. sovietinis karinis topografinis žemėlapis (M 1:10 000). Ž. Montvydo brėž.

Šliktinės I (Mikytų) lobis – ginklai ir papuošalai. Jį sudaro² įmoviniai (80 vnt.), įtveriamieji (27 vnt.) ir įtveriamieji žeberkliniai (4 vnt.) ietigaliai bei jų fragmentai, peiliai (26 vnt.), siauraašmeniai pentiniai kirviai (3 vnt.), plačiaaašmenis pentinis kirvis (1 vnt.), žalvariniai diržo ir peilių makštų apkalai (26 vnt.), žąslų grandys (9 vnt.), neaiškios paskirties geležiniai smagai (7 vnt.), pasaginės segės (4 vnt.), apyrankės (3 vnt.), žalvarinis pentinas (1 vnt.), ant-

kaklės fragmentas (1 vnt.) ir neatpažintas žalvarinis dirbinys (žalvario žaliava?) (1 vnt.). Iš viso VDKM saugomi 193 inventorinti radiniai³ ir per 40 neinventorintų dirbinių fragmentų. Lobis datuojamas X–XI a. (Lietuvos 1977, p.132).

Šliktinės II lobis – 1971 m. žemės paviršiuje ir A. Tautavičiaus archeologinių tyrinėjimų metu surinktas žalvarinių papuošalų ir ginklų lobis, kurį sudaro pasaginės segės (46 vnt.), pasaginės segės

² Skirtingų dirbinių skaičius literatūroje nenurodomas, o pateikiamas ietigalių skaičius yra netikslus (plg. Volkaitė-Kulikauskienė 1958, p.119; Tautavičius 1972b, p.12; Vaitkevičius 1998, p.130). Šiame straipsnyje skaičiai pateikiami remiantis VDKuM „Archeologinių eksponatų registracijos knyga“ (Kauno 1938, p.149–179).

³ Vienas ietigalis muziejui buvo perduotas po A. Tautavičiaus 1971 m. archeologinių žvalgomųjų tyrimų Šliktinės archeologinėje vietoje.

fragmentas (1 vnt.), apyrankės (9 vnt.), diržo apkalai (4 vnt.) ir diržo sagtis (1 vnt.), žalvariniai pentiniai (2 vnt.), antkaklė (1 vnt.), siauraašmenis pentinis kirvis (1 vnt.), geležinis smaigas (1 vnt.), kovos peiliai (2 vnt.), vienašmenis kalavijas (1 vnt.), įmoniniai (11 vnt.) ir įtveriamieji (2 vnt.) ietigaliai. Iš viso KM saugomi 82 dirbiniai, datuojami IX–X a. (Lietuvos 1977, p.132–133)⁴.

ISTORIOGRAFIJA

Šliktinės aukojimo vieta buvo rasta 1938 m., bet tuo metu daugiau tyrinėtojų dėmesio nesulaukė. Vietovėje aptikti radiniai buvo perduoti Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejui (toliau – VDKuM) ir pavadinti Mikytų lobiu. Apie šiuos radinius spaudoje pasirodė vos du kelių sakinių straipsneliai, trumpai aprašantys dirbinių radimo aplinkybes, vietovę įvardijantys karių kapais ir nurodantys, kad lobis dingo (Kur dingo 1938a, p.9; 1938b, p.4).

Pirmą kartą Šliktinės I (Mikytų) lobį plačiau aptarė R. Volkaitė-Kulikauskienė (1958, p.119–121). Ji pirmoji tiksliau įvardijo rastuosius dirbinius, aprašė jų tipus ir iškėlė hipotezę, kad šis lobis yra auka dievams, paaukota pelkėje. Autorė svarstė, koku tikslu galėjo būti aukojami dirbiniai, teigė, kad tai galėjo būti „*aukos dievams laimėjus žygi*“ arba „*aukos žuvusiems svetur kariams*“.

Vėlesniuose archeologų darbuose vyrauja tendencija aptarti tik pavienius Šliktinės I (Mikytų) lobio dirbinių tipus (Kulikauskas *ir kt.* 1961, p.440; Volkaitė-Kulikauskienė 1970, p.230; Kazakevičius 1978, p.28; Malonaitis 2008, p.51), panaudojus vieną kitą iliustraciją iš senovės lietuvių papuošalams skirtų katalogų (Kulikauskienė, Rimantienė 1958, pav. 385, 443, 517; 1966, pav. 64–74).

Situacija kiek pasikeitė 1971 m., po archeologo A. Tautavičiaus vykdytų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų Šliktinės archeologinėje vietoje. Ištyręs dešimt šurfų savo tyrimų rezultatus ir abiejų lobių radimo aplinkybes jis paskelbė keliuose mokslo populiarinimo straipsniuose (Tautavičius 1971f; 1972a; 1972c). Autorius, tęsdamas R. Volkaitės-Kulikauskienės iškeltą hipotezę, teigia, kad Šliktinėje rasti dirbiniai yra aukos dievams. Tyrinėtojas pirmasis atkreipia dėmesį, kad lobiuose nėra moterims būdingų daiktų, taip pat kelia hipotezę, kad ginklai ir papuošalai galėjo būti aukojami vykstant į karą ir prašant dievų palankumo arba kaip dalis karo grobio – dėkojant už pergalę (Tautavičius 1972a, p.85).

Žinią apie Šliktinės kaimelyje rastus lobius A. Tautavičius paskelbė ir straipsnyje „Pelkių lobiai“, publikuotame daugelyje to meto rajonų laikraščių (Tautavičius 1971a; 1971b; 1971c; 1971d; 1971e; 1972b). Straipsnis parodo, kad autorius norėjo plačiau paskleisti žinią apie panašių lobių egzistavimą. Autorius taip pat nevengė atvirai kritikuoti tuometinės paminklų apsaugos propagandos ir teigė, kad „*vis daugiau atsitiktinai rastų lobių patenka į privačias kolekcijas arba yra sunaikinami*“ (Tautavičius 1972c, p.13).

Kiek įdėmiau į Šliktinės archeologinę vietą ir joje rastus lobius pažvelgė archeologas Vyktintas Vaitkevičius. Šliktinės aukojimo vietą jis siejo su konkrečiu požemio dievu – Patulu-Velinu, svarstė, kad aukos galėjo būti skirtos požemio dievybėms, prašant „*palankumo, užtarimo žuvusiam, negrižusiam, t. y. žmogui, kurio artimieji negalėjo paruošti kelionei į mirusiųjų pasaulį*“ (Vaitkevičius 1994a, p.107). Autorius taip pat išsako mintį, kad kol netoliese nerastas vienalaikis su Šliktinės lobiais laidojimo paminklas, negalima atmesti galimybės, jog jų radimvietė yra sudėgintų mirusiųjų laidojimo vieta

⁴ Skirtinguose leidiniuose pateikiamas tik apytikslis arba neteisingas Šliktinės II lobio dirbinių skaičius (plg. Rimantienė 1977, p.133; Bliujienė 2010, p.160–161). Kai kurie geležies dirbiniai yra perlūžę pusiau, fragmentai gavę skirtingus inventoriaus numerius ir skaičiuojami kaip individualūs radiniai (plg. KM GEK 10039:2 ir 10039:3). Šiame straipsnyje skaičiai pateikiami remiantis KM 1972 m. rugsėjo 13 d. ir 1980 m. lapkričio 10 d. eksponatų priėmimo-perdavimo aktais bei dirbinių apžiūros rezultatais, gautais rengiant bakalauro darbą.

(Vaitkevičius 1994b, p.6). Archeologas trumpai aptaria Šliktinės aukojimo vietą Barstyčių ir Platelių apylinkės šventviečių bei archeologinių paminklų kontekste (Vaitkevičius 2010, p.77).

Šliktinės aukojimo vieta buvo įtraukta ir į 1998 m. V. Vaitkevičiaus išleistą senųjų Lietuvos šventviečių katalogą, skirtą Žemaitijai. Nors Šliktinės lobių pavadinimas istoriografijoje tuo metu jau buvo nusistovėjęs (Šliktinės 1983, p.612; Tautavičius 1988, p.213), leidinyje vieta, kurioje buvo rasti šie lobiai, vadinama Mikytų pelkėmis. Taip ji pavadinta greičiausiai todėl, kad abu lobiai buvo rasti pelkėse, skiriančiose Šliktinės ir Mikytų kaimų žemes, o pirmasis buvo ir tebėra vadinamas Mikytų lobiu. Be to, netolimose pastarojo kaimo apylinkėse yra ir daugiau šventviečių, vadinamų Mikytų pavadinimu, tad priežastis, kodėl vartojamas Mikytų, o ne Šliktinės pavadinimas, yra suprantama. Leidinyje trumpai pakartojama ankstesnių tyrinėtojų skelbta informacija apie lobių turinį ir jų radimo aplinkybes (Vaitkevičius 1998, p.130–131).

Platesniame kontekste Šliktinės aukojimo vietą minėtas autorius aptaria savo disertacijos pagrindu išleistoje monografijoje. Leidinyje V. Vaitkevičius trumpai nušviečia aukojimo pelkėse tradiciją, gyvavusią Šiaurės vakarų Europoje, išvardija Lietuvoje žinomas pelkėtas vietas, kuriose vykdant melioracijos darbus buvo rasta dirbinių. Autorius kiek daugiau dėmesio skiria Šliktinės lobiams, bet tik pakartoja istoriografijoje nusistovėjusius duomenis apie šių lobių turinį. Apibendrinamas Šiaurės vakarų Europos archeologų išvadas apie aukojimus pelkėse tyrinėtojas kelia hipotezę, kad karinių aukų paprotys Šiaurės ir Šiaurės rytų Europos vandenyse atėjo iš Šiaurės vakarų Europos kraštų (Vaitkevičius 2003, p.153–155; 2004, p.42).

Minėtini ir enciklopediniai (Mikytai 1968, p.587; Šliktinės 1983, p.612; Tautavičius 1988, p.213) bei apibendrinamojo pobūdžio straipsniai, kuriuose Šliktinės lobiai aptariami gana trumpai, paminint jų

radimo aplinkybes ir tai, kad jie yra „*aukų gamtos jėgoms ir kūnams*“ (Zabiela 2006, p.461) arba aukojimo dievams (Michelbertas 2007, p.15) pavyzdys.

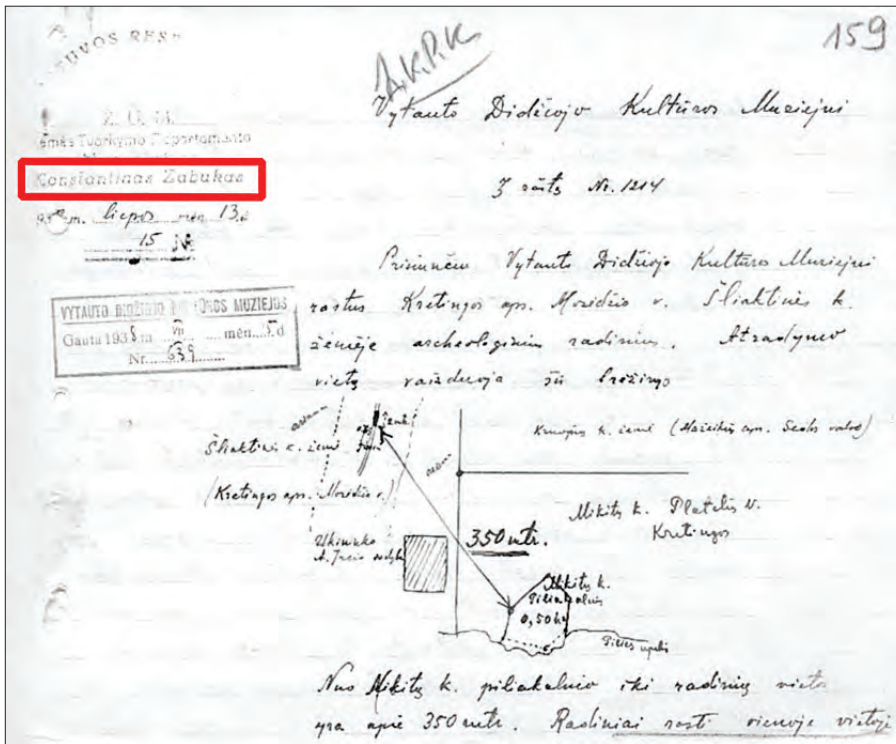
Šliktinės archeologinę vietą Rytų Pabaltijo aukojimo pelkių kontekste aptarė archeologė A. Bliujienė (2010). Tyrinėtoja analizuoja 33 Lietuvoje ir Latvijoje esančias aukojimų vandenyje vietas, pateikia šių šventviečių sąrašą. Atskirai analizuodama kiekvieną aukojimo atvejį autorė pateikia šių aukojimo vietų chronologiją, netgi suskirsto jas į grupes pagal aukojimo tikslą ir paskirtį (Bliujienė 2010, p.146). Šliktinės aukojimo vieta straipsnyje priskiriama prie karo grobio/pergalės aukų, tačiau tokia interpretacija paremta ne pačios autorės tyrimais, bet istoriografijoje nusistovėjusiais teiginiais.

Apibendrinant negausius tyrinėjimus susidaro vaizdas, kad iki šiol mažai informatyvūs duomenys, be platesnių tyrinėjimų ir komentarų, nekritiškai kartojasi daugelyje apibendrinamojo pobūdžio leidinių.

LOBIŲ RADIMO APLINKYBĖS

Kadangi abiejų Šliktinės lobių dirbiniai buvo rasti ne archeologų, norint tiksliai sužinoti apie jų likimą, būtina rekonstruoti visą 1938 ir 1971 m. įvykių eigą. Šliktinės I (Mikytų) lobio radimo aplinkybės yra palyginti neblogai dokumentuotos VAK bylose⁵, kurios yra vienintelis šaltinis, leidžiantis šiek tiek tiksliau nustatyti lobio radimvietę bei teikiantis informacijos apie dirbinių padėtį žemėje. VAK archyvo bylose saugomi kelių rūšių dokumentai: Šliktinės I (Mikytų) lobio radėjo ir iš jo radinius perėmusio matininko susirašinėjimas su VDKuM, Mažeikių „Alkos“ muziejus (dab. – Mažeikių muziejus, toliau – MM) vedėjo raštas VDKuM, šio muziejus raštai, adresuoti Mosėdžio policijos nuovados viršininkui, bei vietos gyventojų laiškas VDKuM (Valstybės 1938, l. 155–164).

⁵ VAK bylose kaimas vadinamas *Šlektine* arba *Šlėktine*.

6 pav. Matininko K. Zabuko planas, vaizduojantis Šliktinės I (Mikyty) lobio radimvietę (Valstybės 1938, I. 159)

1938 m. birželio 8–10 d. valstietis Adomas Jucius⁶ iš Šliktinės kaimo (Kretingos apskr., Mosėdžio vls.), savo žemėje, Šatos upelio slėnio R pakraštyje, kasdamas griovį šlapžemei nusausinti rado apie 50–70 geležies ir žalvario dirbinių (Valstybės 1938, I. 163). Radinius iš ūkininko perėmė tuo metu Kruopių kaime dirbęs Žemės ūkio ministerijos Žemės tvarkymo departamento matininkas Konstantinas Zabukas ir birželio 22 d. (laiškas išsiųstas birželio 19 d.) apie juos informavo VDKuM. Pranešime muziejui K. Zabukas rašo, kad ūkininkas radinius aptiko vienoje vietoje – 2,5 m ilgio ir 1 m pločio duobėje, 30–50 cm gylyje (Valstybės 1938, I. 160–160k). Kartu matininkas atsiuntė rastų dirbinių pavyzdžių – 7 ietigalius. Birželio 27 d. raštu muziejus paprašė K. Zabuko atsiųsti likusius radinius ir detalizuoti

radimo aplinkybes (Valstybės 1938, I. 157). Apie radimvietę greitai sužinojo ir MM vedėjas Stasys Ličkūnas, kuris birželio 28 d. pranešime VDKuM rašo, kad ūkininkas A. Jucius rado „senovės kapinės“ ir „apie 150 geležinių durklių, skydų, žalvarinių padarų ir kt.“ (Valstybės 1938, I. 162). Liepos 13 d. matininkas muziejui išsiuntė radinius iš Šliktinės ir savo paties braižytą schemą (6 pav.), kurioje matyti, kad radimvietė yra Šatos slėnyje, Šliktinės (Kretingos apskr., Mosėdžio vls.), Kruopių (Mažeikių apskr., Sedos vls.) ir Mikyty (Kretingos apskr., Platielių vls.)

kaimų žemių paribyje, apie 350 m į ŠV nuo Mikyty piliakalnio (Valstybės 1938, I. 159). Matininkas kartu išsiuntė laišką, kuriame detalizuoja lobio radimo aplinkybes. Šį kartą jis rašo, kad dirbiniai buvo rasti „pievos griovyje, kurio gilumas 0,5 m, plotis 0,75 m, o rasta tik 2–2,7 m ilgyje“. Laiške K. Zabukas taip pat apytiksliai įvardija siuntinio turinį: „apie 160 iečių galy, peilių ir strėlių galy, 60 smulkių radinių (sagų, grandžių ir kt.), keturis kovos kirvius ir vieną pentiną, apie šešis iečių galuose rastus iečių kotų galus“ (Valstybės 1938, I. 159k). Muziejus laišką ir siuntinį su radiniais gavo 1938 m. liepos 15 d.

Svarbu paminėti VAK bylose esančią nuotrauką, kurią matininkas atsiuntė į muziejų kartu su radiniais. Joje nufotografuotas lobio radėjas, rankoje laikantis radinius, bei neidentifikuotas asmuo

⁶ Skirtinguose šaltiniuose lobio radėjo pavardė rašoma vis kitaip: Jucius, Juocius, Jocius, Jocys, Jucys. Šiame straipsnyje pasirinkta Juciaus pavardės forma, autoriaus nuomone, užrašyta paties lobio radėjo (Valstybės 1938, I. 156k). Tokia pateikta ir Lietuvių pavardžių žodyne (Vanagas ir kt. 1985, p.850).

7 pav. Šliktinės I (Mikytų) lobio radėjai. Šliktinė, 1938 m. birželio mėn. (Valstybės 1938, l. 164).

(7 pav.), matyti radimvietė – neseniai iškastas griovys ir ažuolinis rąstas, po kuriuo ir buvo rastas lobis (Valstybės 1938, l. 164). K. Zabuko laiške nufotografuoti asmenys vadinami darbininkais, radusiais lobį (Valstybės 1938, l. 159).

1966 m. gegužės 30 d. – birželio 26 d. archeologas A. Tautavičius vadovavo Mokslų akademijos Istorijos instituto žvalgomajai ekspedicijai Šiaurės vakarų Lietuvoje⁷. Jos metu, be daugybės archeologinių objektų, ekspedicijos dalyviai aplankė Mikytų piliakalnį ir Šliktinės archeologinę vietą. Nors A. Tautavičiaus rašyta ataskaita labai neišsami, joje minimas Šliktinės I (Mikytų) lobis, apytikrė jo radimo vieta bei pokalbis su lobio radėju A. Juciumi. Šioje ataskaitoje svarbi autoriaus pastaba, kad lobis buvo rastas Šliktinės, o ne Mikytų kaimo žemėje, taip pat faktas, jog į VDKuM pateko ne visi lobyje rasti dirbiniai. Pasak ataskaitos autoriaus, A. Jucius apibūdino vytinę arba tordiruotą antkaklę ir kitus

8 pav. Iš kairės: A. Tautavičius, A. Jucius, J. Mickevičius 1966 m. žvalgomosios ekspedicijos metu. V. Daugudžio nuotr. (Lietuvos istorijos instituto fototeka, negatyvo nr. 19464).

dirbinius, kurių minėtame muziejuje nėra (Tautavičius 1966, p.80).

Žymiai detaliau 1966 m. žvalgomosios ekspedicijos rezultatus A. Tautavičius aptarė Šliktinės 1971 m. archeologinių tyrinėjimų ataskaitoje. Joje minima, kad detalesnes lobio radimo aplinkybes pavyko sužinoti ne tik lobio radėjo, bet ir kraštotyrininko Juozo Mickevičiaus dėka⁸. Taip pat paminėtinas ir lobio radėjo pasakojimas apie galimą antrąjį lobį, kurį jis buvo užkliudęs į žemę smeigdamas geležinį virbą karvėms rišti (Tautavičius 1971g, p.1–2). A. Tautavičius ataskaitoje mini, kad 1966 m. ekspedicijos metu nesėkmingai bandė ieškoti antrojo lobio. Tai patvirtina ir trys to meto nuotraukos (Lietuvos istorijos instituto fototeka, negatyvai nr. 19463–19465), kuriose įamžintas lobio radėjas A. Jucius, kraštotyrininkas J. Mickevičius bei kastuvą laikantis A. Tautavičius (8 pav.).

⁷ Ekspedicijoje dalyvavo A. Tautavičius (paminklų aprašymas), Vytautas Daugudis (fotografavimas), Vytautas Urbanavičius (filmavimas), Elena Danilaitė-Grigalavičienė (paminklų matavimas), Algimantas Merkevičius (vyresnysis) (kultūrinio sluoksnio tikrinimas), V. Chvostovas (vairuotojas), birželio 1–12 d. – Kretingos kraštotyros muziejaus direktorius Juozas Mickevičius, vėliau – Mažeikių kraštotyros muziejaus (dab. – MM) vedėjas Juozas Nagius.

⁸ Rengiant šį straipsnį buvo peržiūrėti J. Mickevičiaus 1965–1974 m. žvalgomųjų ir kraštotyrinių ekspedicijų rankraščiai, saugomi Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje (F. 165, nr. 13–18), tačiau duomenų apie Šliktinės archeologinę vietą rasti nepavyko. Tarp KM saugomų rankraščių pavyko rasti tik ranka nurašytą A. Tautavičiaus straipsnelį iš leidinio „Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1970 ir 1971 metais“ (KM Mokslinis archyvas, F. 5, b. 87, s.v. 48, l. 1–3).

1971 m. ataskaitoje dar kartą paminėtas faktas, paaiškėjęs jau 1966 m., kad ne visi Šliktinės I (Mikyty) lobio dirbiniai pateko į muziejų, ir tai, kad dalį radinių buvo pasiėmęs A. Juciaus kaimynas Antanas Mažrimas. Iš vienos segės jis pasidarė žiedus, kitą kažkur pametė, o pas jį liko tik vienas 44 cm ilgio ietigalis, kuris buvo perduotas Kauno valstybiniam istorijos muziejui (dab. VDKM) (Tautavičius 1971g, p.2).

1971 m. liepos mėn., melioruojant Šatos upeilio slėnį, apie 40–50 m į Š nuo 1938 m. radimvietės ekskavatorininkas Pranas Venckus ekskavatoriumi išvertė apie 5 kg žalvarinių „grandžių“, keletą peilių, ietigalių, vieną didesnę peilį ar vienašmenį kalaviją su makštų liekanomis. Visi radiniai buvo pasklidę 25–40 m ilgio plote, rasti po kelis ir pavieniui, 50–60 cm gylyje. Surinkęs šiuos dirbinius, dilde patikrinęs, ar ne auksiniai, ekskavatorininkas juos nunešė į Alekso Mineikio sodybos kiemą ir paliko prie šulinio (Tautavičius 1971g, p.3–4; Rudys 2007, p.214). Ketverių metų sodybos šeimininkų sūnus žaidė su kieme paliktais archeologiniais radiniais ir juos sumetė į 8 metrų gylio šulinį⁹. A. Tautavičiaus ataskaitoje minima, kad apylinkės gyventojai išversuose žemėse taip pat rasdavę archeologinių radinių, bet apie juos niekam nepranešdavę (9 pav.).

1971 m. rugsėjo viduryje iš Skuodo atvykusi mokytoja Danutė Vaitkienė užsuko pas vietos gyventoją Kazimierą Rimkų, kuris jai parodė kelis radinius, papasakojo apie Mineikio kieme gulėjusius dirbinius. Apie radinius Šliktinėje sužinojusi Skuodo vidurinės mokyklos mokytoja Julija Rudienė, Skuodo rajono Liaudies deputatų tarybos vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Petras Rudys ir kultūros skyriaus vedėjas Romas Songaila

atvyko pas A. Mineikį, išsiaiškino lobio radimo aplinkybes ir tai, kad dirbiniai guli šulinio dugne. Šiuo metu Kretingoje gyvenantis P. Rudys prisimena: „*Su kultūros skyriaus vedėju R. Songaila, pabandėme su kartimi, galė prisikalę vinių, pagraibyti po tą šulinį. Tikrai, ištraukiame jų ne vieną. Sušilę, suplukę sėmėme vandenį iš šulinio ir dugne radome visą krūvą tų brangių istorinių vertybių. Gal ir ne visus išžvejojome, kol vanduo mums tai leido daryti, tačiau jų ten buvo labai jau daug*“ (Rudys 2007, p.214)¹⁰. Vykdomojo komiteto darbuotojai, aplankę Šliktinės archeologinę vietą, žemės paviršiuje surado dar apie 30 dirbinių: pasaginių segių, apyrankių, peilių, ietigalių, žalvarinį pentiną ir kt.¹¹ (Tautavičius 1971g, p.4; Rudys 2007, p.214; tikrasis surastų ir iš šulinio ištrauktų radinių skaičius buvo 73. – Aut.).

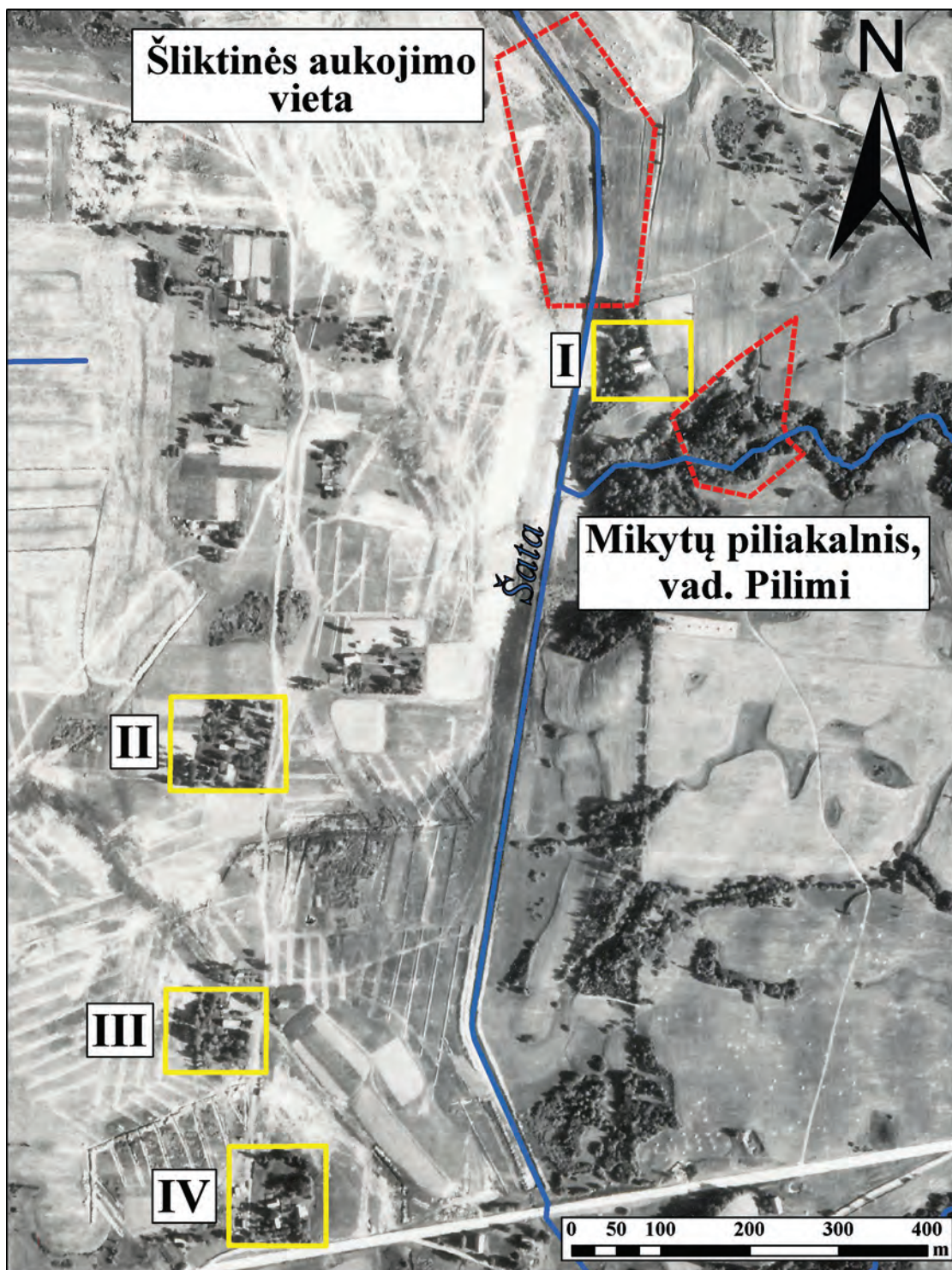
Apie radinius Šliktinėje R. Songaila pranešė Lietuvos SSR kultūros ministerijai, kurios atstovai apie padėtį informavo Telšių kraštotyros muziejaus (dab. Žemaičių muziejus „Alka“, toliau – ŽMA) direktorių Vitą Valatką. Pastarasis netrukus aplankė archeologinę vietą. Paskambinęs į Vilnių V. Valatka pranešė, kad Šatos slėnyje vis dar randama dirbinių, jokie darbai ten nevyksta, tik ateityje nusausingą pievą planuojama arti. Gavus tokios informacijos, 1971 m. spalio mėn. Lietuvos SSR Mokslų akademijos Istorijos instituto direktorius į Šliktinės aukojimo vietą komandiravo A. Tautavičių (Tautavičius 1971g, p.1).

1971 m. spalio 12–14 d. A. Tautavičius, padėdamas Mačiūkių aštuonmetės ir Skuodo vidurinės mokyklų moksleivių, Šliktinėje ištyrė 10 įvairaus dydžio šurfų (iš viso daugiau nei 23 m²). Tyrinėjimų metu buvo aptiktos 7 žalvarinės pasaginės segės, 2 apyrankės ir 2 ietigaliai. Kasinėjimų metu nebuvo fotografuojama, nenubraižyti planai, o šurfai susieti

⁹ P. Rudžio ir J. Rudienės žodinė informacija. Šis faktas A. Tautavičiui buvo nežinomas ir neaprašytas jo archeologinių tyrinėjimų ataskaitoje.

¹⁰ Dabartinės sodybos gyventojos Marijos Puidokienės teigimu, šulinys per pastaruosius 35 m. buvo mažiausiai du kartus valytas, tačiau jokių archeologinių dirbinių nerasta.

¹¹ KM radinių Perdavimo-priėmimo akte (Perdavimo 1972) ir A. Tautavičiaus straipsniuose (Tautavičius 1971f; 1972c, p.13) minima, kad J. Rudienė rado ant antkaklės suvertas pasagines seges. Šis faktas yra klaidingas, kadangi pati lobio radėja prisimena, kad rinkdama seges jas vėrė ant antkaklės.

9 pav. Šliktinės kaimo gyventojų, susijusių su lobų radimo istorija, sodybos: I – A. Juciaus, II – A. Mineikio, III – A. Mažrimo, IV – K. Rimkaus. Kartografinis pagrindas – 1971 m. rugpjūčio 22 d. aerofotonuotrauka. Ž. Montvydo brėž.

su vandenį renkančiu požeminiu grioviu ir į jį vedančiais drenažo grioveliais, kurių šiuo metu Šliktinės archeologinėje vietoje nėra nė žymės. Prie ataskaitos nepateiktas net radinių sąrašas, taip pat lieka neaišku, kokio dydžio buvo šurfai 7 ir 8. Mokytoja J. Rudienė, vykdomojo komiteto nariai ir A. Tautavičius iš viso surinko 82 dirbinius ir perdavė juos KM¹².

Apibendrinant galima teigti, kad dalis tiek pirmojo, tiek antrojo Šliktinės lobio radinių yra dingę ir muziejų, kuriuose šiuo metu lobiai yra saugomi, nepasiekė. Dėl neišsamios A. Tautavičiaus archeologinių tyrinėjimų ataskaitos lobių radimo istorijoje lieka daug neaiškumų, o tikslios 1971 m. lobio radimo ir tyrinėtų šurfų vietos nebuvo tinkamai dokumentuotos.

SENAI PAMESTA, IŠ NAUJO ATRASTA

Dalies Šliktinės dirbinių dingimo problema yra ne mažiau paini negu jų radimo aplinkybės. Nežinomas tikslus 1938 ir 1971 m. rastų dirbinių skaičius ir tipai, tad be šių duomenų neįmanoma atlikti detalių lobių analizės.

A. Tautavičius kažkodėl nežinojo, kad iš A. Mineikio kiemo radiniai niekur nedingo, bet buvo sumesti į tame kieme esantį šulinį ir vėliau iš jo ištraukti¹³. Dirbiniai, kuriuos jis laikė dingusius (Tautavičius 1971g, p.3, 9; 1972a; 1972c, p.13), yra patekę į KM kartu su kitais P. Rudžio ir J. Rudienės Šliktinės archeologinėje vietoje aptiktais radiniais (Rudys 2007, p.215). Vis dėlto faktai apie A. Mažrimo ir K. Rimkaus turėtus dirbinius rodo, kad tam tikras radinių skaičius gali būti patekęs ir pas kitus vietos gyventojus. Bandant surasti iš konteksto iškritusius Šliktinės lobių radinius, reikėtų atkreipti dėmesį į kai kuriuos aspektus, susi-

jusius su Šliktinės II lobio dirbiniais ir jų radimo aplinkybėmis.

Nenuostabu, kad lobį radęs ekskavatorininkas atkreipė dėmesį ir rinko būtent „žalvarines grandis“. Žalvario dirbiniai dėl savo cheminių savybių išlieka žymiai geriau nei geležiniai, o žalia patina leidžia juos daug lengviau pastebėti žemės paviršiuje. Tiek Šliktinės I (Mikyty), tiek Šliktinės II lobio geriausiai išlikę žalvariniai radiniai. Dėl didelės drėgmės, kurioje geležies dirbiniai išbuvo apie tūkstantį metų, jų būklė labai prasta, dauguma jų yra sulūžę arba visai sutrupėję. Nemažą neinventorintų Šliktinės I (Mikyty) lobio dalį sudaro smulkūs geležies dirbinių fragmentai. Galimas daiktas, kad pas vietos gyventojus daugiausia pateko gerai išlikę žalvario dirbiniai. Sunku pasakyti, kiek ir kokių rūšių dirbinių galėjo būti rasta archeologinėje vietoje vykdant ūkinę veiklą arba tikslinių paieškų metu. Šliktinės II lobį daugiausia sudaro pasaginės segės (47 vnt.). Išskirtinai didelis šios rūšies dirbinių skaičius rodo, kad rastų ir išblaškytų dirbinių pagrindą galėjo sudaryti taip pat pasaginės segės. Neatmestina, kad kita išblaškytų radinių grupė – apyrankės. Jų Šliktinės II lobyje rasta tik 9 vnt. Galima tikėtis, kad rinkdami dideliame plote paskleistus dirbinius lobio radėjai tiesiog nerado daugiau apyrankių. Kadangi dirbiniai buvo rasti žemės paviršiuje, neaišku, kiek jų dar gali būti likę žemėje ar pasisavinta vietinių lobių ieškotojų. Tikėtina, kad tam tikra dirbinių dalis yra ne tik privačiose kolekcijose, bet pasiekė ir Lietuvos muziejų saugyklas ar ekspozicijas. Straipsnio pradžioje minėta lobių pavadinimų ir radimvietės problema galėjo lemti, kad dingę dirbiniai yra vadinami ne Šliktinės, bet kitų vietovių pavadinimais. Šliktinės II lobio dalys, jei tik jos nebūtų išblaškytos, išsiskirtų žalvario dirbinių (greičiausiai pasaginių segių ir apyrankių) skaičiumi, bet negalima atmesti galimybės, kad, be jų, galėjo būti surinkta geležies dirbinių: kirvių, peilių, ietigalių ir kt.

¹² Vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas P. Rudys radinius muziejui perdavė 1972 m. rugsėjo 13 d. (Perdavimo 1972). A. Tautavičius kasinėjimų metu rastus dirbinius muziejui perdavė 1980 m. lapkričio 10 d. (Ekspонатų 2008, l. 1–2).

¹³ Archeologo teigimu, Šliktinės II lobio radimo aplinkybės buvo atkurtos remiantis P. Rudžio ir J. Rudienės pasakojimais (Tautavičius 1971g, p.1). Lieka neaišku, kodėl lobio radėjai ir A. Mineikis tyrinėtojai nepapasakojo apie šį faktą.

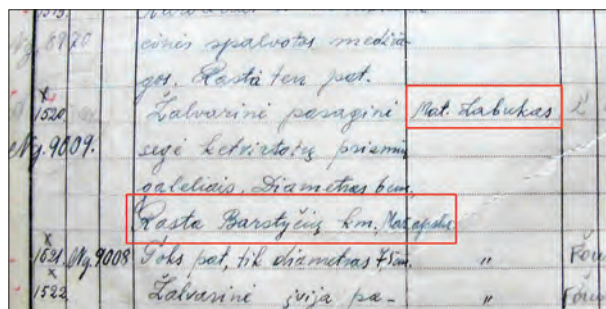
Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugomi radiniai

ŠAM saugoma 18 radinių: 7 ietigaliai, 2 kirviai, 2 peiliai, 2 pasaginės segės, peilio makštų apkalas ir diržo sagtis iš Barstyčių (ŠAM ASK 1520–1539)¹⁴, kuriuos tyrinėtojai sieja su aukojimu pelkėse. Į juos dėmesys buvo atkreiptas dar 2008 m. Lietuvos nacionaliniame muziejuje rengiant parodą „Kuršiai – baltų vikingai“. Buvo pastebėta, kad dirbiniai prastai išlikę ir atrodo lyg ilgą laiką būtų gulėję drėgnoje terpėje¹⁵.

Archeologė A. Bliujienė (2010, p.143), be visų žinomų ir spėjamų aukojimų pelkėse, aptaria ir Barstyčių aukojimo vietą. Autorė pastebi, kad tarp Barstyčių ir Šliktinės tėra vos 5 kilometrų atstumas, taip pat ir tai, kad tiksli Barstyčių radinių vieta ir aplinkybės nėra žinomos. A. Bliujienė radinius priskiria „karo grobio“ aukoms, juos datuoja VII–VIII ir X–XI a.

Senajoje ŠAM archeologinių radinių registracijos knygoje¹⁶ yra duomenų apie Barstyčiuose aptiktų dirbinių radimo ir patekimo į muziejų aplinkybes. Radiniai muziejui buvo perduoti apie 1937 m. ir parašyta, kad tai – atsitiktinis radinys iš Barstyčių (Mažeikių apskr.) (dab. Skuodo r., Barstyčių sen.) kaimo, kurį muziejui perdavė „Mat. Zabukas“. Barstyčių radinių aprašyme nenurodyta, kad jie rasti ar perduoti 1937 m. Apskritai minėtoje knygoje data tik kas kelis puslapius buvo rašoma paraštėje. Dvylikoje puslapių prieš Barstyčių radinių aprašymą įrašyti 1937 m., keliais puslapiais toliau – 1938 m. Vadinasi, nustatyti tikslių metų, mėnesio ir net dienos, kada šie radiniai buvo aptikti ir atiduoti muziejui, nėra galimybių.

Faktas, kad radinius muziejui perdavė „Mat. Zabukas iš Barstyčių“, ir žinia, jog netolimose apylinkėse – Mikytų ir Kruopių kaimuose – dirbo matininkas, pavarde Zabukas, perša mintį, kad „Mat.“ – tai ne vardo, bet žodžio „matininkas“ trumpinys. Vadinasi, apie 1937–1938 m. matininkas Zabukas ŠAM perdavė 18 dirbinių, spėjama, rastų drėgnoje vietoje.

10 pav. Ištrauka iš Šiaulių kraštotyros draugijos „Aušros“ muziejaus archeologiniams daiktams registruoti knygos“.

Ž. Montvydo nuotr.

Tokie sutapimai leidžia teigti, kad radinius muziejui perdavė tas pats Žemės ūkio ministerijos Žemės tvarkymo departamento matininkas Konstantinas Zabukas, kuris VDKuM nusiuntė Šliktinės I (Mikytų) lobį (plg. 6 ir 10 pav.).

Lietuvos centriniam valstybės archyve (toliau – LCVA) nepavyko rasti duomenų, kad K. Zabukas Barstyčių miestelyje būtų kada nors atlikęs žemės tvarkymo darbus ir kad tokie darbai 1937 m. Barstyčiuose apskritai būtų atliekami. Pirmą kartą skirstant Mikytų kaimo žemę matininkas paminėtas 1937 m. rugpjūčio mėn. (Apie Mikytų 1938, l. 33), o visi su Mikytų bei Kruopių kaimų žemės skirstymu ir jos rūšiavimu susiję darbai jam buvo oficialiai pavesti 1938 m. balandžio 20 d. (Apie Mikytų 1938, l. 66).

Peršasi išvada, kad Šiauliuose saugomi radiniai yra Šliktinės I (Mikytų) lobiai, kuris pateko į VDKuM, dalis. Radinių tipai ir jų būklė yra identiški VDKM saugomiems dirbiniams, o faktai apie radimo metus ir Zabuko, perdavusio juos muziejams, pavardė tokią prielaidą patvirtina. Atviras klausimas lieka tik dėl Barstyčių miestelio pavadinimo ŠAM archeologinių radinių knygoje. Kodėl įrašytas būtent šio miestelio pavadinimas – neaišku.

¹⁴ Muziejaus archeologinių radinių registracijos knygoje aprašyta 20 radinių, tačiau minimos žalvarinės įvijos (ŠAM ASK 1522) ir diržo sagties (ŠAM ASK 1524) greta kitų dirbinių nėra.

¹⁵ ŠAM Archeologijos skyriaus vedėjos Audronės Šapaitės žodinė informacija.

¹⁶ Visas knygos pavadinimas – „Šiaulių kraštotyros draugijos „Aušros“ muziejaus archeologiniams daiktams registruoti knyga“.

Žinoma, ŠAM saugomi dirbiniai gali būti ir nauji, šiek tiek vėliau po Šliktinės I lobio perdavimo VDKuM aptikti radiniai. Taip spėti leidžia VAK byloje saugomas valstiečio Kasčio Drunos iš Jockių kaimo laiškas, siųstas VDKuM (Valstybės 1938, l. 155a). Jame K. Druna trumpai aprašo Mikytų piliakalnį, Šliktinės I (Mikytų) lobio radimo aplinkybes ir paminėjęs faktą, kad apžiūrėti Mikytų piliakalnio buvo atvažiuavę vienas ar keli žmonės iš Šiaulių. Dauguma laiške minimų faktų, tokių kaip lobio radimo data (1938 m. rugpjūčio 13 d.) ir duomenys apie kai kurių radinių skaičių (15 kirvių), be jokios abejonės, yra klaidingi ir laiško autorių pasiekę netiesiogiai. Vis dėlto tikėtina, kad K. Drunos minimi atvykėliai iš Šiaulių galėjo būti muziejaus darbuotojai, kurie ir parsivežė šiuo metu ŠAM saugomus radinius. Galbūt juos aptiko apžiūrėję lobio radimvietę arba buvo susitikę su matininku K. Zabuku ir šis perdavė savo saugomą Šliktinės I (Mikytų) lobio dalį. Šiuo metu turimi šaltiniai neleidžia to galutinai patvirtinti ir palieka šį klausimą atvirą.

Antra svarstyтина galimybė – kad matininkas radinius atsiuntė paštu ir plačiau nekommentavo jų radimo aplinkybių. Tarp VAK bylų, skirtų Šliktinės archeologinei vietai, yra išlikęs siuntinio lapelis su siuntėjo pavarde ir adresu (Valstybės 1938, l. 160k). Siuntinys su radiniais VDKuM buvo išsiųstas iš Barstyčių miestelio, o siuntėjas parašė tik savo pavardę ir pirmąją vardo raidę. Panašiai galėjo vykti ir ŠAM saugomų radinių perdavimas. Matininkas radinius galėjo išsiųsti iš Barstyčių ir prisistatyti Mat. Zabuku, o muziejaus darbuotojai šiuos duomenis tiesiog užrašyti. Tačiau kodėl jiems nepavyko surinkti daugiau informacijos apie radimo aplinkybes, lieka neaišku.

Kodėl K. Zabukas radinius šį kartą atidavė ne VDKuM, o ŠAM? Galbūt dalį daiktų buvo pasilikęs

sau ir vėliau, nenorėdamas išduoti šio fakto, juos perdavė ŠAM ir pasakė, kad jie yra iš Barstyčių. Čia galima prisiminti A. Tautavičiaus archeologinių tyrinėjimų ataskaitą, kurioje minima, kad valstietis A. Jucius pasakojo apie radinius, kurių VDKM nėra. Galbūt matininkas dalį dirbinių pasisavino, o vėliau juos atidavė ŠAM arba jie kažkur dingo siunčiami į Kauną. Galbūt Šiauliuose yra ta radinių dalis, apie kurią pasakojo A. Jucius ir kuri nepateko į muziejų. A. Tautavičius archeologinių tyrinėjimų ataskaitoje nurodo, jog „gerai išlikusios ir blizgančios tordiruotos ar vytinės antkaklės“ (apie ją kalbėjo lobio radėjas) tarp Šliktinės I (Mikytų) lobio radinių nėra (Tautavičius 1971g, p.2). Matyt, archeologas, apžiūrinėdamas gausius I lobio dirbinius, tokio radinio tiesiog nepastebėjo. Vieno panašaus dirbinio fragmentas saugomas Kaune (VDKM GEK 1523:189), visų kitų dingusių radinių klausimas lieka atviras. Tikėtina, kad radinių iš Šliktinės pateko ir į kitus Lietuvos muziejus.

A. Tautavičiaus archeologinių tyrimų ataskaitoje esančios užuominos, kad Šliktinės aukojimo vietoje žmonės aptikdavę pavienių radinių, rodo, jog dar daug dirbinių gali būti likę pas vietos ar aplinkinių kaimų gyventojus bei jų palikuonis. Tokių dirbinių suradimas¹⁷ ir analizė gali iš esmės pakeisti suvokimą apie Šliktinės archeologinėje vietoje paaukotus daiktus bei jų datavimą.

Apibendrinant galima teigti, kad pastaraisiais metais ŠAM „surasta“ 18 individualių radinių – tai Šliktinės I (Mikytų) lobio dalis.

Skuodo muziejuje saugomi radiniai

2012 m. kovo 24 d. straipsnio autoriui lankantis SM, archeologinėje ekspozicijoje buvo apžiūrėta 10 dirbinių¹⁸, neva rastų Mikytų piliakalnyje. Muziejaus

¹⁷ Autoriui rengiant baigiamąjį bakalauro darbą buvo susisiektas su dauguma Vakarų Lietuvos (įskaitant ir mokyklų) muziejų ir domėtasi apie radinius iš Šliktinės, Mikytų ir Barstyčių. Į ŽMA yra patekusi X–XII a. datuojama pasaginė segė platėjančiais galais (ŽMA GEK 5655) iš Šliktinės. Radimo aplinkybės neleidžia šios segės sieti su Šliktinės aukojimo vieta, bet yra užuominų, kad ji gali būti rasta iki šiol nežinomame vienalaikiame su Šliktinės lobiais laidojimo paminkle. Šio paminklo paieškas planuojama atlikti netolimoje ateityje.

¹⁸ Radinių inventoriaus numeriai: SM GEK 540/A5–542/A7; SM P 401–407. Greta šių radinių eksponuojamas ir vienuoliktasis dirbiny – pasaginė segė aguoniniais galais (SM GEK 25/A1). Ji rasta Aleksandrijos k., Skuodo r., ir muziejinių klaidingai priskirta Mikytų piliakalniui.

ekspонатų inventorius knygoje yra pateikti šių radinių aprašymai. Tai – vieni pirmųjų muziejaus ekspонатų, 1996 m. sausio 16 d. gauti pertvarkant Skuodo Bartuvos vidurinės mokyklos muziejų (dirbinius perdavė istorijos mokytojas kraštotyrininkas Virginijus Jokšas). Radinių inventorių knygoje parašyta, kad visi šie dirbiniai rasti 1974 m. gegužės 2 d. „Šatos upės kairiajame krante, prie Mikytų piliakalnio“ (Skuodo 1996a, l. 1; 1996b). Žinant, kad Mikytų piliakalnis yra dešiniajame, o ne kairiajame Šatos krante, ir tai, kad pats piliakalnis ir jo aplinka tuo metu nebuvo tyrinėti, tikėtina, kad visi šie radiniai aptikti Šliktinės aukojimo vietoje. Ji ir yra kairiajame naujojo Šatos upės-kanalo krante.

SM saugomi radiniai (3 pasaginės segės, 3 peiliai, 2 ietigaliai, 1 apyrankė ir 1 plačiaaašmenis pentinis kirvis) yra identiški I ir II lobio dirbiniams, tad abejonių, kad tai vieno iš šių lobijų dalis, beveik nekyla. Kadangi radiniai aptikti 1974 m., labiausiai tikėtina, kad tai – Šliktinės II lobio, rasto 1971 m., dalis. Tiksliau šių radinių priklausomybei nustatyti reikėtų pabandyti išsiaiškinti, kokiomis aplinkybėmis jie pakliuvo į Skuodo Bartuvos vidurinės (buv. Skuodo 2-osios vidurinės) mokyklos muziejų.

1989 m. Skuodo 2-ojoje vidurinėje mokykloje pradėjo dirbti istorijos mokytojas V. Jokšas. Tuo metu istorijos kabineto edukaciniame kampelyje ir sandėlyje buvo saugomi mokytojų ir mokinių surinkti ekspوناتai: etnografiniai daiktai, archeologiniai radiniai, archyviniai dokumentai. Šių ekspонатų pagrindu 1990 m. V. Jokšas mokykloje įkūrė muziejų. 1996 m. muziejų nuspręsta perorganizuoti į mokyklos istorijos muziejų, tad visi ekspوناتai, nesusiję su Skuodo 2-osios vidurinės mokyklos istorija, buvo perduoti SM¹⁹. Kaip archeologiniai radiniai atsidūrė mokyklos edukaciniame kampelyje,

nežinoma. Didžiąją dalį Šliktinės II lobio surado Skuodo 1-osios vidurinės mokyklos (dab. Skuodo Pranciškaus Žadeikio gimnazija) mokytojai J. Rudienė ir P. Rudys, tad reikia ieškoti Skuodo 1-osios ir 2-osios vidurinių mokyklų sąsajų.

Skuodo 2-oji vidurinė mokykla buvo įkurta 1975 m. Kadangi trūko mokytojų, dalis jų buvo perkelti iš Skuodo 1-osios vidurinės mokyklos. Tarp jų buvo istorijos mokytoja Jadvyga Baltiejiene, kuri veikiausiai ir perkėlė archeologinius dirbinius iš vienos mokyklos į kitą. Skuodo 2-ojoje vidurinėje mokykloje mokytoja įkūrė anksčiau minėtą istorijos kampelį, kaupė muziejinius ekspوناتus²⁰, bet lieka neaišku, kaip ir kada radiniai pateko į Skuodo 1-ąją vidurinę mokyklą.

Galimas daiktas, kad radinius parsivežė pirmoji apie Šliktinės II lobio radimą sužinojusi Skuodo vidurinės mokyklos mokytoja D. Vaitkienė ir tik po kelerių metų juos atidavė mokyklos muziejui. Tikėtina, kad šie radiniai yra tie patys, kuriuos mokytojai parodė Šliktinės kaimo gyventojas K. Rimkus. Apsilankymo Šliktinėje metu mokytoja galėjo iš K. Rimkaus perimti arba archeologinėje vietoje surinkti radinius, pasilikti juos ir tik vėliau atiduoti į mokyklos muziejų. Lyginant A. Tautavičiaus ataskaitoje aprašytas lobio radimo aplinkybes su P. Rudžio ir J. Rudienės prisiminimais²¹, susidaro vaizdas, kad apie Šliktinėje rastus dirbinius D. Vaitkienė nepranešė kolegoms iš Skuodo vidurinės mokyklos. Atrodo, kad J. Rudienė apie ekskavatorininko P. Venckaus rastą lobį sužinojo melioratoriams paskambinus į Skuodo vidurinę mokyklą ir pranešus, jog „jie ekskavatoriumi kasdami durpingo upelio slėnyje kanalą, greta Mikytų piliakalnio, išvertė labai daug žalvarinių papuošalų“ (Rudys 2007, p.214). Vadinasi, abi mokytojos apie Šliktinės II lobio radimą sužinojo ne iš tų pačių šaltinių, galbūt tai lėmė, kad

¹⁹ V. Jokšo žodinė informacija.

²⁰ Gražinos Skarienenės ir V. Jokšo žodinė informacija.

²¹ 2007 m. P. Rudžio išleistoje knygoje aprašytas ir 2013 m. kovo 2 d. apsilankymo pas P. ir J. Rudžius metu užrašytus prisiminimus reikia vertinti kritiškai. Nuo Šliktinės II lobio radimo praėjo daugiau nei 40 metų, o tai lėmė, kad kai kurie faktai yra iškraipomi. Pvz., P. Rudys mini iš šulinio ištrauktus antsmilkinius ir smeigtukus, Šliktinės aukojimo vietoje rastą laivinį kovos kirvį (Rudys 2007, p.214). Minėtų dirbinių lobyje nėra, o prisiminimo apie laivinį kovos kirvį lobio radėjas paaiškinti negali.

11 pav. Skuodo vidurinės mokyklos istorijos mokytoja J. Rudienė mokykloje su 7B klasės moksleive R. Pargaliauskaite apžiūri Šliktinės kaime aptiktus archeologinius radinius. 1972 m. vasario 2 d. B. Aleknavičiaus nuotr. (Klaipėdos apskrities viešoji Ievos Simonaitytės biblioteka, B. Aleknavičiaus fondas).

skirtingu laiku pas jas patekę lobio dirbiniai galėjo būti saugomi skirtingose vietose.

Įdomu tai, kad 1972 m. kovo mėn., t.y. praėjus daugiau nei pusei metų nuo Šliktinės II lobio radimo, vykdomojo komiteto darbuotojų rasti lobio dirbiniai buvo saugomi Skuodo vidurinėje mokykloje (Aleknavičius 1972a; 1972b), nors 1971 m. spalio 22 d. A. Tautavičiaus parašytoje tyrinėjimų ataskaitoje minima, kad radiniai saugomi pas vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoją P. Rudį ir greičiausiai bus perduoti į uždarytoje evangelikų liuteronų bažnyčioje planuojamą steigti (Tautavičius 1971g, p.4) ar kurį nors kitą valstybinį muziejų²² (Rasta 1972, p.15). Atrodo, kad J. Rudienės iniciatyva radiniai mokykloje buvo naudojami edukaciniais tikslams ir netgi eksponuojami istorijos kampelyje (11 pav.).

Anksčiau minėti faktai rodo, kad šiuo metu SM saugomi dirbiniai galėjo būti rasti ir tuomet, kai Šliktinės archeologinę vietą aplankė iš Skuodo atvykę vykdomojo komiteto nariai. Tikimybė, kad vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas P. Rudys dalį radinių pasiliko sau, yra nedidelė, nes KM esantys Šliktinės II lobio dirbiniai yra būtent tie, kuriuos surado vykdomojo komiteto nariai. Ši galimybė nelabai tikėtina dar ir dėl to, kad 2-ojo lobio radinius muziejui 1972 m. rugsėjo 13 d. perdavė pats P. Rudys (Perdavimo 1972; Rudys 2007, p.215). Vienintelė ir gana sviri užuomina, neleidžianti atmesti šios galimybės, yra ta, kad kartu su vykdomojo komiteto nariais buvo mokytoja J. Rudienė (Tautavičius 1971b, p.3–4). Jos iniciatyva dalis radinių galėjo būti pasilikta edukaciniais tikslais.

Atsakymo, kaip dešimt lobio radinių atsidūrė SM, galima ieškoti A. Tautavičiaus žvalgomosios ekspedicijos ataskaitoje. Dėmesį patraukia faktas, kad dalis ekspedicijos dalyvių buvo Skuodo vidurinės mokyklos mokiniai (Tautavičius 1971g, p.5). Į KM pateko kelios archeologinių tyrinėjimų metu rastos pasaginės segės ir ietigaliai. Šie radiniai pažymėti skirtingu nei kiti inventoriaus numeriu (KM GEK 25381:1–11). Yra tikimybė, kad kasinėjimų metu radę panašių dirbinių mokiniai juos pasisavino ir vėliau, t.y. po kelerių metų, perdavė savo mokyklos muziejui. Tokią mintį patvirtina faktas, kad tuo metu mokykloje dirbusi istorijos mokytoja J. Baltiejienė gerais pažymiais skatindavo moksleivius, atnešusius į mokyklos muziejų eksponatų²³. P. Rudys ir J. Rudienė prisimena, kad radus 2-ąjį lobį į Šliktinės archeologinę vietą „keletą metų važinėdavo mokinių – istorikų „ekspedicijos“ ir ten rausinėdavo. Daug dar ir rasdavo kol slėnio neapsėjo kultūrine pieva ir viso ploto nepavertė ganyklomis“ (Rudys 2007, p.215). Radiniai mokinių dėka galėjo patekti į Skuodo vidurinių mokyklų edukacinius kampelius, vėliau iš ten – į SM.

²² P. Rudžio teigimu, kadangi Skuode tuo metu muziejaus nebuvo, radinius jis atidavė į KM.

²³ V. Jokšo žodinė informacija.

Be visų šių spėlionių, neatmestini ir kiti scenarijai, kurie galėjo lemti, kad archeologiniai radiniai pateko į Skuodą. Pastarieji gali būti dalis dirbinių iš A. Mineikio kiemo, vėliau nežinia kaip patekusių į mokyklos edukacinį kampelį. Taip pat negalima atmesti galimybės, kad radiniai galėjo būti aptikti 1974 m. dirbant žemę ir vietos gyventojų perduoti į Skuodą.

Kad ir kaip būtų, šiuo metu SM eksponuojami radiniai yra dingusi ir iškritusi iš konteksto, bet neatsiejama Šliktinės lobio ir visos šios archeologinės vietos dalis. Iš viso SM ir ŠAM šio straipsnio autorius „atrado“ 28-is individualius radinius iš Šliktinės auکوjimo vietos.

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Šliktinės archeologinė vieta – unikalus archeologinis paminklas, tyrinėtojų laikomas auکوjimo vandenyje vieta. Per pastaruosius keturiasdešimt metų ši auکوjimo vieta nesulaukė išsamesnių tyrinėjimų, apie ją fragmentiškai užsimenama archeologų darbuose, iš leidinio į leidinį keliauja tezė apie auکوjimą pelkėje.

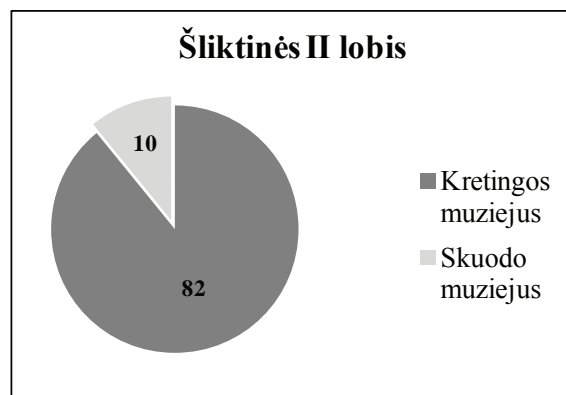
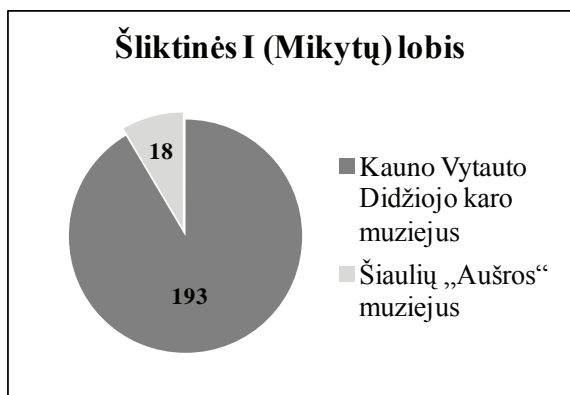
Istoriografijoje nusistovėjusi tradicija Šliktinės auکوjimo vietą vadinti pelke yra netikslis ir netgi klaidingas. Remiantis archyviniais šaltiniais (LCVA ir VAK bylomis, XIX a. pabaigos – XX a. topografiniais

žemėlapiais, 1958 ir 1971 m. aerofotonuotraukomis) bei naujausiais, su terminijos norminimu susijusiais geologų darbais, nustatyta, kad drėgną Šatos upės slėnį reikia vadinti ne pelke, bet šlapžeme – šlapia ir (ar) sezoniškai užliejama pieva.

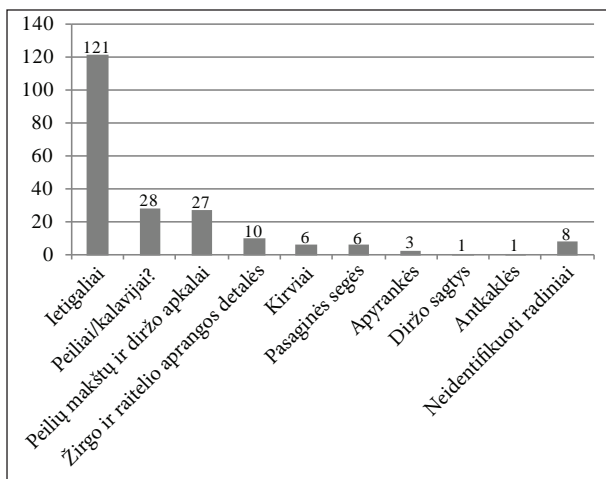
Šliktinės vėlyvojo geležies amžiaus dirbinių lobiai – intriguojantis ir nuodugnių tyrinėjimų vis dar laukiantis archeologinis šaltinis. Paini ir ilga lobių radimo istorija lėmė tai, kad jie yra išblaškyti Kauno, Šiaulių, Kretingos ir Skuodo muziejuose (12 pav.), nemaža jų dalis – dingusi.

1938 m. vasarą, melioruodamas drėgną Šatos slėnį, valstietis A. Jucius surado Šliktinės I (Mikytų) lobį ir jį perdavė gretimame Kruopių kaime dirbusiam matininkui K. Zabukui. Jo pastangomis radiniai buvo perduoti į VDKuM ir pavadinti Mikytų lobiu. Iš vėlesnių lobių radėjo pasakojimų galima spręsti, jog dalis lobių gali būti dingusi. Sprendžiant šių radinių dingimo problemą prieita prie išvados, kad 18-os dirbinių, saugomų ŠAM ir archeologės A. Bliujienės siejamų su menama Barstyčių auکوjimo vieta, radimvietė yra Šliktinėje. Dirbinių radimo metai (1937–1938 m.) ir juos muziejui perdavusio asmens pavardė (Zabukas) sutampa su duomenimis apie Šliktinės I (Mikytų) lobį ir leidžia radinius laikyti jo dalimi.

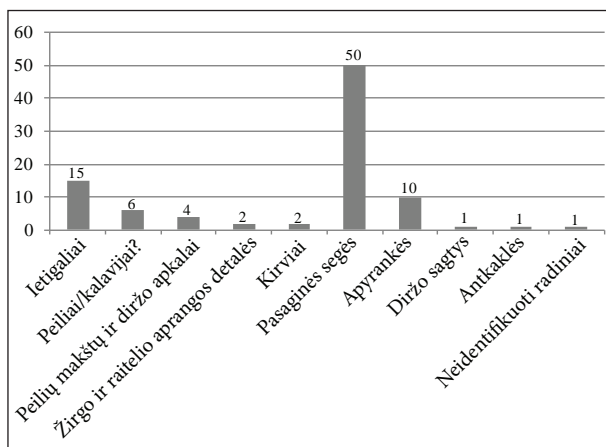
1971 m. vasarą melioruodamas Šatos slėnį ekskavatorininkas P. Venckus rado kelias dešimtis žalvario ir geležies dirbinių, kurie vėliau buvo sumesti

12 pav. Šliktinės lobiai Lietuvos muziejuose (radinių skaičius). Ž. Montvydo diagr.

13 pav. Šliktinės I (Mikyty) lobio dirbiniai. Ž. Montvydo diagr.

14 pav. Šliktinės II lobio dirbiniai. Ž. Montvydo diagr.

į vietos gyventojų A. Mineikio kieme esantį šulinį. Tų pačių metų rudenį apie radinius sužinojusios mokytojos D. Vaitkienė ir J. Rudienė, Skuodo rajono vykdomojo komiteto darbuotojai P. Rudys ir R. Songaila, archeologas A. Tautavičius kelių apsilankymų ir archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų metu iš A. Mineikio šulinio ištraukė ir Šliktinės archeologinėje vietoje surinko 82 radinius bei perdavė juos į KM.

Painios Šliktinės II lobio radimo ir dingimo aplinkybės bei jų tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad SM eksponuojamų 10 radinių, aptiktų prie Mikyty piliakalnio, tikroji radimvietė yra Šliktinės aukojimo vieta. Šių dirbinių radimo vieta (kairioji Šatos pakrantė) ir laikas (1974 m.) leidžia juos sieti su Šliktinės II lobiu.

Iš konteksto iškritusius radinius susiejus su Šliktinės lobiais galima kalbėti apie nežymiai pakitusią abiejų lobių sudėtį. Šliktinės I (Mikyty) lobis papildytas 10 ietigalių, 2 kirviais, 2 peiliais, 2 pasaginėmis segėmis, peilio makštų apkalu ir diržo sagtimi. Su šiais radiniais visą lobį sudaro 211 dirbinių (13 pav.). Prie Šliktinės II lobio radinių priskirtos 3 pasaginės segės, 3 peiliai, 2 ietigaliai, 1 apyrankė ir 1 plačiašmenis pentinis kirvis. Lobį papildžius šiais radiniais dirbinių skaičius padidėjo iki 92 (14 pav.).

Diagramose pateikti duomenys neatspindi tikrojo paauktųjų dirbinių skaičiaus, nes dalis jų yra dingę. A. Tautavičiaus archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu aptikti radiniai, žinios, kad vietos gyventojai Šatos slėnyje rasdavę pavienių dirbinių, rodo, jog kol Šliktinėje neatlikti detalieji archeologiniai tyrimai ir surasti visi archeologinėje vietoje paauktų daiktai, liks neaiškus tikrasis abiejų lobių dydis, jų tarpusavio ryšys. Norint patikslinti duomenis apie Šliktinės lobių sudėtį ir dydį, geriau pažinti ir interpretuoti Šliktinės aukojimo vietą, būtina atlikti nuodugnų Lietuvos muziejų patikrinimą, aplankyti ir apklausti netoli lobių radimvietės gyvenančius ir radinius išsaugojusius žmones, surinkti Šatos slėnyje išblaškytus dirbinius.

Padėka

Už pagalbą ir patarimus nuoširdžiai dėkoju Linui Tamulynui, dr. Vykintui Vaitkevičiui, Gediminui Petrauskui, už leidimą prisiliesti prie Šliktinės radinių ir suteiktą informaciją – KM direktorei Vidai Kanapkienei, Archeologijos skyriaus vedėjui Donatui Butkui, Istorijos skyriaus vedėjui Julijui Kanarskui, VDKM direktoriui plk. Kęstučiui Kuršeliui ir Archeologijos skyriaus vedėjai Kristinai Rickevičiūtei, ŠAM direktoriui Raimundui Balzai ir Archeologijos skyriaus vedėjai Audronei Šapaitei, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorei Birutei Kulnytei ir Archeologijos skyriaus vedėjai Eglei Griciuvienei, ŽMA Archeologijos skyriaus vedėjai Daliai Karalienei, SM direktorei Nijolei Ozolienei, vyr. fondų saugotojai Nijolei Jazbutienei, MM darbuotojams, Skuodo Bartuvos vidurinės mokyklos

direktoriui Virginijui Jokšui, Skuodo Pranciškaus Žadeikio gimnazijos direktorei Gražinai Skarienei, lobiai radėjams Petruui Rudžiui ir Julijai Rudienei, Šliktinės kaimo gyventojoms Marijai Puidokienei ir Vilmai Petrikienei, už aerofotonuotraukas ir archyvinės nuotraukas – Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos vyr. geologei Astai Jusienei ir Klaipėdos apskrities viešosios Ievos Simonaitės bibliotekos darbuotojai Jūratei Vaštakienei.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Aleknavičius, B., 1972a. Archeologiniai radiniai. *Komunistinis rytojus* (Alytus), 5 (557) (kovo 14), 3.
- Aleknavičius, B., 1972b. Praėjusią vasarą. *Švyturys*, 5 (557) (kovas), 2.
- Apie Mikytų, 1938. *Apie Mikytų kaimo išskirstymą viensėdijomis*. LCVA, F. 1250, ap. 2, b. 536.
- Bliujienė, A., 2010. The bog offerings of the balts: I give in order to get back. *Archaeologia Baltica*, 14, 136–165.
- Ekspонатų, 1996. *Ekspонатų priėmimo aktas Nr. 1*. SM (vasario 20 d.).
- Ekspонатų, 2008. *Ekspонатų priėmimo-perdavimo aktas Nr. 1*. KM (sausio 10 d.).
- Kauno, 1938. *Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus Archeologinių ekspонатų registracijos knyga*. VDKM, ap. 3, nr. 14.
- Kazakevičius, V., 1978. Ietigaliai Lietuvoje V–VIII a. (Įtveriamieji). *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, serija A*, 4 (65), 37–45.
- Kretingos, 1933. *Kretingos apskrities, Mosėdžio valsčiaus, Prialgavos seniūnijos mokesniais apdėjimo reikalu rūšimis paskirstytų žemių sąrašas*. LCVA, F. 1251, ap. 1, b. 1347.
- Kulikauskas, P., Kulikauskienė, R., Tautavičius, A., 1961. *Lietuvos archeologijos bruožai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Kur dingo, 1938a. Kur dingo istorinis lobis? (Seda). *Vakarai*, 151 (757) (liepos 2), 4.
- Kur dingo, 1938b. Kur dingo istorinis lobis? (Seda). *XX amžius*, 149 (604) (liepos 5), 9.
- Lietuvių, 1973. *Lietuvių kalbos žodynas*, IX. Vilnius: Minties leidykla.
- Lietuvos, 1977. *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, III. I–XIII a. pilkapynai ir senkapiai. Vilnius: Mokslas.
- Malonaitis, A., 2008. *Geležiniai siauraašmeniai kirviai Lietuvoje*. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Michelbertas, M., 2007. Archeologiniai lobiai. In: *Lietuvos lobiai*. Kaunas: Šviesa, 8–17.
- Mikytai, 1968. Mikytai. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. II. Vilnius: Mintis, 587.
- Perdavimo, 1972. *Perdavimo-priėmimo aktas Nr. 53*. KM (rugsėjo 13).
- Povilaitis, A., Taminskas, J., Gulbinas, Z., Linkevičienė, R., Pileckas, M., 2011. *Lietuvos šlapynės ir jų vandensauginė reikšmė*. Vilnius: Apyaušris.
- Rasta, 1972. Rasta, bet nepamesta. *Literatūra ir menas*, 16 (1325) (balandžio 15), 15.
- Rudys, P., 2007. *Ji (Mutate Nomine et Mutamur in Ilis)*. Kretinga.
- Skuodo, 1996a. *Skuodo muziejaus pirminės apskaitos (GEK) ir archeologijos inventorinė (A) knyga*. SM.
- Skuodo, 1996b. *Skuodo muziejaus pirminės apskaitos pagalbinio fondo (P) knyga*. SM.
- Šiaulių, 1937. *Šiaulių kraštotyros draugijos „Aušros“ muziejaus archeologiniams daiktams registruoti knyga*. ŠAM
- Šliktinės, 1983. Šliktinės lobiai. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, 10. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 612.
- Tautavičius, A., 1967. 1966 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita. LIIR, F. 1, b. 246.
- Tautavičius, A., 1971a. Pelkių lobiai. *Biržiečių žodis*, 151 (3538) (gruodžio 25), 4.
- Tautavičius, A., 1971b. Pelkių lobiai. *Kauno tiesa*, 305 (7646) (gruodžio 26), 6.
- Tautavičius, A., 1971c. Pelkių lobiai. *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 152 (3530) (gruodžio 23), 3–4.
- Tautavičius, A., 1971d. Pelkių lobiai. *Leniniečių balsas* (Tauragė), 152 (3289) (gruodžio 23), 3.
- Tautavičius, A., 1971e. Pelkių lobiai. *Lenino keliu* (Utena), 151 (3622) (gruodžio 23), 4.

Tautavičius, A., 1971f. Šliktinės pelkės paslaptys. *Mūsų žodis* (Skuodas), 129 (3079) (spalio 28), 3.

Tautavičius, A., 1971g. Šliktinės, Skuodo raj. radinių vietos tyrinėjimų ataskaita. LIIR, F. 1, b. 314.

Tautavičius, A., 1972a. Antrasis Šliktinės, Skuodo raj. lobis. *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1970 ir 1971 metais*, 84–85.

Tautavičius, A., 1972b. Pelkių lobiai. *Banga* (Klaipėda), 35 (4059) (kovo 21), 4.

Tautavičius, A., 1972c. Rasta ir pamesta. *Literatūra ir menas*, 7 (1316) (vasario 12), 12–13.

Tautavičius, A., 1988. Šliktinės lobiai. *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, 4. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 213.

Vaitkevičius, V., 1994a. Barstyčių alkai – senųjų kuršių tikėjimo ir apeigų atspindys. *Žemaičių praeitis*, 3, 102–109.

Vaitkevičius, V., 1994b. *Iš Barstyčių ir Platelių apylinkių senovės*. Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros paveldo inspekcija.

Vaitkevičius, V., 1998. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*. Vilnius: Diemedžio leidykla.

Vaitkevičius, V., 2003. *Alkai: Baltų šventviečių studija*. Vilnius: Diemedžio leidykla.

Vaitkevičius, V., 2004. *Studies into the Balts' Sacred Places (=BAR International Series, 1228)*. Oxford: British Archaeological Reports.

Vaitkevičius, V., 2012. Use and reuse of ancient sacred places in Mikytai, Žemaitija National Park, NW Lithuania. In: Mallarach, J.-M., Papayannis, T., Väisänen, R., eds. *The Diversity of Sacred Lands in Europe. Proceedings of the Third Workshop of the Delos Initiative, Inari/Anaar 2010*. Glang, Vantaa: Metsähallitus Natural Heritage services, 75–83.

Vanagas, A., Maciejauskienė, V., Razmukaitė, M., 1985. *Lietuvių pavardžių žodynas, A–K*. Vilnius: Mokslas.

Valstybės, 1938. *Valstybės archeologijos komisijos medžiaga*. KPCPB, F. 1, ap. 1, b. 36, 155–164.

Volkaitė-Kulikauskienė, R., 1958. *Lietuvos archeologiniai paminklai ir jų tyrinėjimai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Volkaitė-Kulikauskienė, R., 1970. *Lietuviai IX–XII a.* Vilnius: Mintis.

Volkaitė-Kulikauskienė, R., Rimantienė, R., 1958. *Senovės lietuvių papuošalai, I*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.

Volkaitė-Kulikauskienė, R., Rimantienė, R., 1966. *Senovės lietuvių papuošalai, II*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.

Zabiela, G., 2006. Ikivalstybinis ir baltų genčių sąjungų laikotarpis. Materialinė ir dvasinė baltų genčių kultūra. In: Zabiela, G., red. *Lietuvos istorija, II. Geležies amžius*. Vilnius: Baltos lankos, 413–461.

SANTRUMPOS

- KM – Kretingos muziejus
- KPCPB – Kultūros paveldo centro Informacijos skyriaus poskyrio Kultūros paveldo centro Paveldo saugos biblioteka
- LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas
- LIIR – Lietuvos istorijos instituto Rankraštynas
- MM – Mažeikių muziejus
- SM – Skuodo muziejus
- ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus
- VAK – Valstybės archeologijos komisija
- VDKM – Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus
- VDKuM – Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejus
- ŽMA – Telšių r. savivaldybės Žemaičių muziejus „Alka“

LONG LOST AND FOUND AGAIN: THE ŠLIKTINĖ HOARDS

ŽILVINAS MONTVYDAS

Summary

In 1938 and 1971 on the edge of the small village of Šliktinė (Notėnai Municipality, Skuodas District), in meliorating the Šata stream valley, two hoards of 9th–11th century weapons and ornaments, connected with a ritual of sacrificing them in the water, were found. The hypothesis that these hoards are sacrifices to the gods was proposed in the 1950s and has so far not been the subject of criticism or broader investigation. It is possible to notice a tendency in archaeologists' works of discussing only some single group of Šliktinė hoard artefacts or of mentioning in the course of several sentences the idea of their sacrifice in the bog, an idea that is established in historiography.

More detailed investigations are hindered by the fact that a large part of the hoards has disappeared and the surviving part is preserved in at least four Lithuanian museums: Vytautas the Great War, Kretinga, Šiauliai 'Aušra', and Skuodas Museums. This article analyses only the circumstances of the discovery of the Šliktinė hoards and the disappearance of part of them. That the finds are preserved in more than one museum raises many problems: the hoards are assigned to different locations, which has caused the differing names of hoards discovered near one another. These errors were caused by the complex locations of the find spots, which are on the boundary of two villages, districts (Lith. *valsčius*), and districts (Lith. *rajonas*). The article uses archival and historical cartographical sources to solve these problems.

With the help of the State Archaeological Commission files, the report by A. Tautavičius about his field evaluation at the Šliktinė archaeological site, and the files preserved in the Office of the Chief Archivist of Lithuania, the present author reconstructs the entire course of events in 1938 and 1971. This reconstruction

helps to determine the fate of the hoards and to elaborate on some details.

After analysing the archival data and the related information and archaeological finds preserved in Skuodas and Šiauliai 'Aušra' Museums, it was discovered that the finds in these museums are from the Šliktinė archaeological site. Šiauliai 'Aušra' Museum has 18 finds, the origin of which is connected with the name of the town of Barstyčiai. Archaeologist A. Bliujienė believes these finds came from separate sacrificial sites coeval with the Šliktinė hoards. Nevertheless the types of artefacts, the discovery period, the surname of the person who gave the artefacts to the museum, and the short distance separating both sites show that these finds probably come from the Šliktinė archaeological site and belong to the Šliktinė I (Mikytai) hoard.

The Skuodas Museum has ten artefacts assigned to Mikytai hillfort, which is close to the Šliktinė archaeological site. The types of these artefacts as well as the discovery year and location strongly support the idea that these are part of the Šliktinė II hoard discovered in 1971.

After connecting these finds, which had lost their context, with the Šliktinė hoards, it is possible to talk about the slightly altered composition of both hoards. The Šliktinė I (Mikytai) hoard is augmented by 10 spearheads, 2 axes, 2 knives, 2 penannular brooches, a knife sheath fitting, and a belt buckle. Including these finds, the entire hoard consists of 211 artefacts: 121 spearheads, 28 knives, 27 knife sheath and belt fittings, 6 axes, penannular brooches, etc. (Fig. 13). The artefacts of the Šliktinė II hoard should be augmented by 3 penannular brooches, 3 knives, 2 spearheads, 1 bracelet, and 1 broad-bladed axe. With the inclusion of these finds, the number of artefacts in the hoard increases to 92: 50 penannular brooches, 15 spearheads, 10 bracelets, etc. (Fig. 14).

LIST OF FIGURES

Fig. 1. The location of the Šliktinė archaeological site. *Map by Ž. Montvydas.*

Fig. 2. The Šliktinė I (Mikytai) hoard's find spot in 1961. In the foreground – the melioration channel dug in 1938. *Photo by A. Kubilas* (KPCPB, F. 41, ap. 2, No. 2529).

Fig. 3. The Šliktinė sacrificial site in 1948: I – the village boundaries, II – the Šata's old bed, III – the Šata's new bed – channel, IV – the 1938 melioration channel, V – the cultural heritage object's territory. Cartographic basis: the 1949 Soviet Military topographic map (1:25 000 scale). *Map by Ž. Montvydas.*

Fig. 4. The Šliktinė sacrificial site: I – the village boundaries according to the 1949 map, II – the Šata's old bed, III – the Šata's new bed – channel, IV – the 1938 melioration channel, V – the cultural heritage object's territory. Cartographic basis: a June 1958 aerial photograph. *Map by Ž. Montvydas.*

Fig. 5. The Šliktinė sacrificial site in 1980: I – the village boundaries according to the 1949 map, II – the Šata's old bed, III – the Šata's new bed – channel, IV – the 1938 melioration channel, V – the cultural heritage object's territory. Cartographic basis: the 1982 Soviet military topographic map (1:10 000 scale). *Map by Ž. Montvydas.*

Fig. 6. The plan of surveyor K. Zabukas, which portrays the Šliktinė I (Mikytai) hoard find spot (Valstybės 1938, l. 159).

Fig. 7. The discoverers of the Šliktinė I (Mikytai) hoard. Šliktinė, June 1938 (Valstybės 1938, l. 164).

Fig. 8. From the left: A. Tautavičius, A. Jucius, and J. Mickevičius during the 1966 survey expedition. *Photo by V. Daugudis* (Lithuanian Institute of History Photo Archive, negative no. 19464).

Fig. 9. The houses of the Šliktinė village inhabitants connected with the history of the hoard's discovery: I – the house of A. Jucius, II – the house of A. Mineikis, III – the house of A. Mažrimas, IV – the house of K. Rimkus. Cartographic basis: a 22 August 1971 aerial photograph. *Map by Ž. Montvydas.*

Fig. 10. An extract from the archaeological artefact register of the 'Aušra' museum of the Šiauliai Ethnographic society. *Photo by Ž. Montvydas.*

Fig. 11. Skuodas Secondary School History teacher J. Rudienė, at the school together with 7B class pupil R. Pargaliauskaitė, inspects archaeological finds discovered in Šliktinė village. 2 February 1972. *Photo by B. Aleknavičius* (Klaipėda County Ieva Simonaitytė Public Library, B. Aleknavičius fund).

Fig. 12. The Šliktinė hoards in Lithuanian museums (numbers of artefacts). *Charts by Ž. Montvydas.*

Fig. 13. The artefacts from the Šliktinė I (Mikytai) hoard. *Graph by Ž. Montvydas.*

Fig. 14. The artefacts from the Šliktinė II hoard. *Graph by Ž. Montvydas.*

Translated by A. Bakanauskas